

OKUPACE WALL STREETU

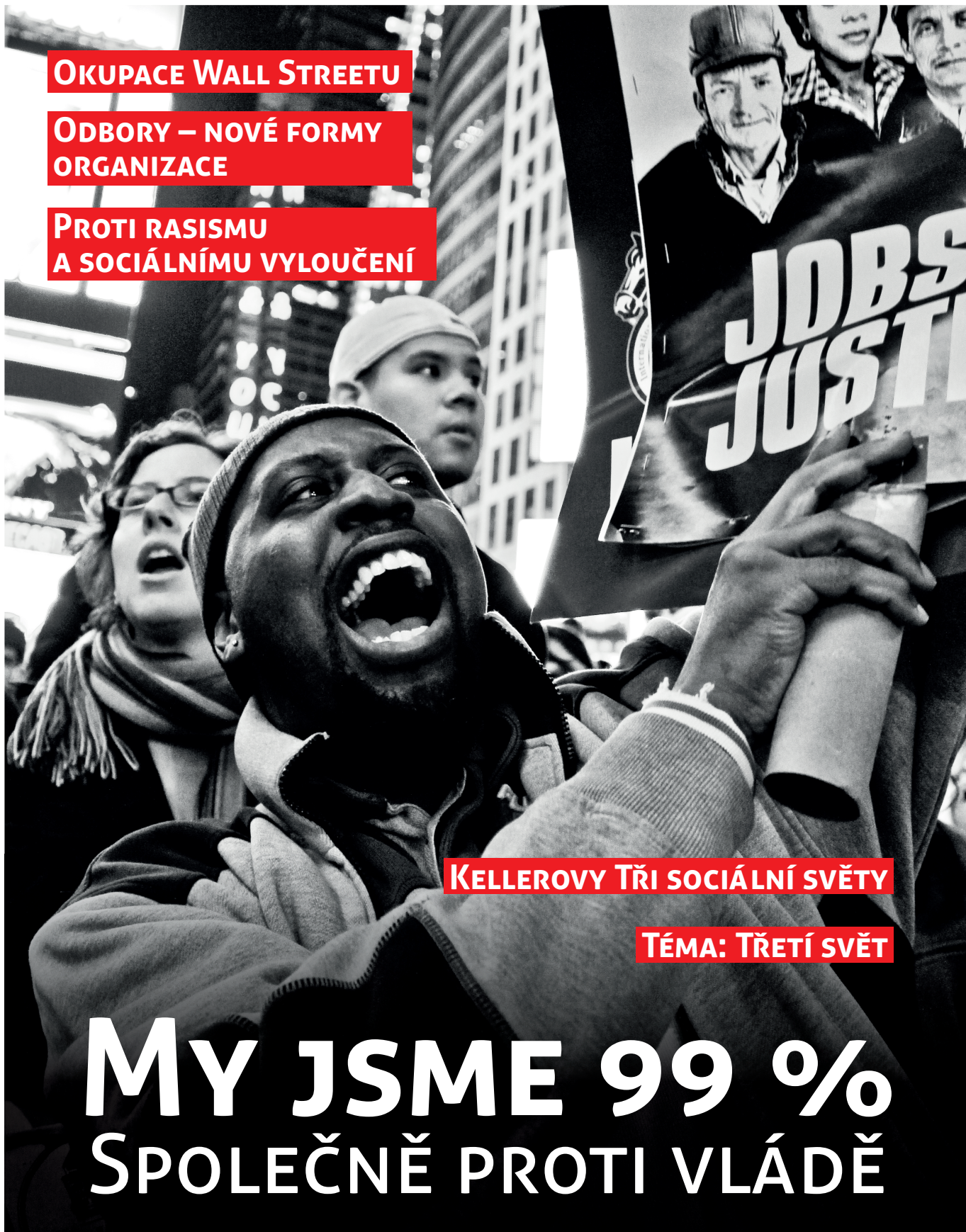
**ODBORY – NOVÉ FORMY
ORGANIZACE**

**PROTI RASISMU
A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ**

KELLEROVY TŘI SOCIÁLNÍ SVĚTY

TÉMA: TŘETÍ SVĚT

**MY JSME 99 %
SPOLEČNĚ PROTI VLÁDĚ**

**VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA
ZA PŘÍSPĚNÍ KOLEKTIVU AUTORŮ
A SOCIALISTICKÉHO KRUHU**

Registrační číslo Ministerstva kultury ČR:
E 20370

Web: www.socsol.cz
E-mail: redakce@socsol.cz
info@socsol.cz

Odpovědní redaktori:
Kateřina Krejčová, Vítězslav Lamač, Lukáš
Matoška

Do říjnového čísla původními texty, překlady a rozhovorem přispěli:
Lucie Albertová, Stanislav Holubec, Tomáš
Korda, Kateřina Krejčová, Vítězslav Lamač,
Anna Lazorová, Štěpán Lohr, Lukáš
Matoška, Jan Májíček, Jan Růžička, Michal
Řeháček, Tomáš Tožička

Prodejní místa časopisu: Café v Lese
(Krymská 12, Praha 10 – Vršovice),
Kamenný obchod Fair&Bio (Sokolovská
29, Praha 8 – Karlín)

Stánek, na němž jsou vedle Solidarity
k zakoupení i brožury, se koná před měst-
skou knihovnou vždy ve čtvrtek od 17:00
do 18:00 na Mariánském náměstí v Praze.

Solidarita je po ČR distribuována odbě-
rateli. Otázky zájemců o předplatné či
distribuci zodpovíme na info@socsol.cz

OBSAH

ANALÝZA:

Odbory na cestě k novým formám organizace?	3
--	---

REPORT:

Stráže při petičním stanu	4
Demonstrace proti rasismu a sociálnímu vyloučení	5

ROZHOVOR:

Nenávist není řešení	6
----------------------	---

ZAHRANIČNÍ:

Deset let nesmyslné války v Afghánistánu	7
Okupace Wall Streetu podněcuje další odpor	8
Deklarace hnutí Okupace Wall Streetu v New Yorku	9
Saúdskoarabský král připustil právo žen volit – ale ne hned	10

TÉMA – TŘETÍ SVĚT:

Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby	10
Mezinárodní rozvoj	12
Pískování: máte doma nebezpečné džíny?	17

STÁTNÍ KAPITALISMUS:

Státní kapitalismus: Stalinská byrokracie je třída	19
--	----

GLOSA:

Jak magazín Ekonom vyvrátil Karla Marxe	21
Liberální ideologie, byrokracie a volný trh	23

RECENZE:

Kellerovy Tři sociální světy	24
------------------------------	----

**NECHCI JEN
JEDNOSTRANNÉ INFORMACE,
A PROTO ČTU SOLIDARITU!**

Ilona Švihlíková, ekonomka

ODBORY NA CESTĚ K NOVÝM FORMÁM ORGANIZACE?

JAN MÁJÍČEK

V protestech proti nejružnějším úsporným opatřením hrály a budou hrát důležitou roli odbory. Organizace, která svými kořeny sahá hluboko do 19. století k tzv. chartistickému hnutí, dnes objevuje nové organizační formy reagující na změněnou společenskou situaci.

Krise se stala výzvou pro odbory – nejen proto, že jsou přesně typem organizace, pro níž by v krásném novém světě neoliberálně individualizované práce nemělo být místo, ale také proto, že krize a atomizace pracujících vedla k pochybám nad významem tradičních odborářských metod, zejména stávek. Otázky vyvolal i vztah odborů k novějším sociálním hnutím. Alterglobalizační hnutí i hnutí protiválečné s odbory spolupracovala a často z této spolupráce získávala legitimitu, přijetí veřejností či finanční prostředky. Zároveň však byly odbory poměrně pevně spojeny s etablovanou parlamentní levicí, kterou krize zastihla zpola v pozici bezradných, částečně v roli spoluviníků situace a v nejednom případě dokonce na místě ochotných vykonavatelů škrtů. Odborová byrokracie přitom často prodala radikálnější protesty za sociální smír a vlastní vliv. Důsledkem je dlouhodobě trvající pokles počtu organizovaných pracujících, který se dá vysvětlit nejen změnami ve společnosti a struktuře pracovních sil, ale také neatraktivností nemastné neslané politiky odborů.

Odbory naopak uspěly tam, kde dokázaly překonat své zažitě formy organizace a navázaly spolupráci se sociálními hnutími. Například v Bolívii začaly odborové svazy organizovat informační stany na náměstích

▲ Británie – odbory proti rasismu

či před nákupními centry; rozdávaly letáky kolemjdoucím, které informovaly o jejich právech a zvaly neorganizované zaměstnance na setkání; dostaly se do kontaktu s pracujícími, kteří nikdy před tím neměli s odbory nic společného a u nichž by tradiční odborový nábor na pracovištích byl zcela nemožný nebo vysoce riskantní.

Když pak došlo k vydání zákona o privatizaci vodních zdrojů, byly bolívijské odbory připraveny: disponovaly sítí nejrůznějších organizací a akceschopných lidí, kteří vedli kampaň, která privatizaci zastavila.

EVROPA

K podobnému vývoji lze směřovat i v Evropě. Svědčí o tom i debata, která se dnes vede např. v britských odborech. Jeden z představitelů nejsilnějšího odborového svazu UNITE Len McCluskey definoval

roli současných odborů následovně: „Jsme v období, kdy všechno, co jsme znali, už neplatí. Musíme pozvednout vědomí lidí a jejich sebedůvěru, a jediný způsob, jak toho dosáhnout, je, že budeme sami sebe-vědomí. Kvůli nepředvídatelnému chování finančních trhů jsme v těžké době, ale právě proto musí být odbory silné, rozhodné a mít jasno.“ Odbory by se podle McCluskeyho měly začít zajímat nejen o klasická odborová témata, ale také o to, kde např. chtějí zavřít místní školu, v jakém stavu jsou cesty, jestli dochází k rasistickým útokům a jak proti nim bojovat. K tomu zřizují institut „community membership“, který je určen nejen pro nezaměstnané, ale i pro nepracující, tj. i pro ty, kteří na pracovišti nejsou nebo nikdy nebyli! Odbory mají přesáhnout starý rámec pracovišť a působit v dalších oblastech života.

PŘEDPLATTE SI SOLIDARITU

roční předplatné 480,- Kč
půlroční předplatné 240,- Kč

Zkrátka – podobně jako v Bolívii a Mexiku – uvědomují si britské odbory skutečnost, že pokud mají být schopny pomoci formulovat a prosazovat nějakou alternativu, musí do tohoto úsilí investovat jak svůj čas, tak své prostředky.

ČESKÁ REPUBLIKA

Jak se tato mezinárodní zkušenost promítá na české prostředí? Dalo by se říci: pomalu, ale jistě. Zatímco v západní Evropě a jiných částech světa existovala nepřerušovaná tradice odborového organizování, stály české odbory před úkolem na tuto tradici navázat poté, co se vymanily ze svérací kazajky Revolučního odborového hnutí (ROH) minulého režimu. Bohužel zůstaly po téměř celou dobu 90. let v defenzivě. Bylo to způsobeno nejen společenskou atmosférou, ale i neochotou některých představitelů vzdělávat své členy a informovat

veřejnost v otázkách odborů, práv a hodnot pracujících.

S příchodem tří pravicových vlád – Topolánkovy, Fišerovy, Nečasovy – a hospodářské krize byly odbory donuceny jednat. Společně s občanskými iniciativami se začínají pouštět do protestů. Skutečně důležitým bodem se tak stalo první zasedání koordinace občanských iniciativ a odborů 26. září. Toto společné jednání vedlo nejen k nastartování podpory demonstraci ProAlt 22. října, ale rozpohybovalo i další věci. Jednou z nich je stále sílící snaha o skutečnou a dlouhodobou spolupráci mezi odboráři a aktivisty. Už několik podnikových organizací a různé regionální odborové organizace plánují pořádat setkání a diskuse nejen pro své členy, ale také pro širokou veřejnost. Tématy těchto setkání by však neměla být „klasická“ odborová agenda, ale politická témata v širším slova

smyslu. Dobrým příkladem mohou být některé akce rakouských odborů, které se zaměřují na boj proti rasismu. Ten v souvislosti se situací na Šluknovsku bude důležitým tématem.

Rovněž debata o roli odborů v arabských revolucích s účastí některých egyptských nebo tuniských odborářů může velmi posunout vnímání role odborů a politických důsledků změn v Severní Africe. Takovou zkušenost mají již zmíněné britské odbory.

Hlavní roli při rozvoji této spolupráce má dnes iniciativa ProAlt. Ta kromě obecné kritiky vládních reforem usiluje o aktivizaci co nejširšího počtu lidí. Jejím cílem je odmítnutí neoliberálního uvažování, které dnes převládá. Společné organizování akcí bude obohacovat a posilovat aktivisty i odboráře a pomůže jim k sebevědomějšímu a aktivnějšímu vystupování.

STRÁŽE PŘI PETIČNÍM STANU

KATEŘINA KREJČOVÁ, LUKÁŠ MATOŠKA

Členové Socialistické Solidarity participovali na akci ProAlt „Měsíc neústupnosti“ – mezi 17. 9. a 22. 10. drželi několikrát stráž u petičního stanu na náměstí Republiky. Služby v tandemu byly rozděleny na čtyřhodinové směny ve dne a osmihodinové v noci; kolemjdoucím byly nabízeny k podepsání dva petiční archy: petice za přijetí zákona o obecném referendu a petice za referendum o penzijní reformě. Tlumochíme vám postřehy našich kolegů a přidáváme své vlastní.

Měsíc neústupnosti, který provázely každé pondělí veřejné besedy a diskuse na nám. Republiky, je svou povahou zcela bezprecedentní projekt, který překračuje rámec jednorázového aktivismu. Členové a sympatizanti ProAlt dokázali zorganizovat měsíc trvající protest, jehož vrcholem je odbory podporovaná demonstrace 22. 10. na nám. Republiky; pořádají happeningy, zvou zástupce politických stran, aby veřejně besedovali o reformách a o svých návrzích řešení. To vše se děje na bázi dob-

rovolnosti a občanské angažovanosti. Snad právě to někteří kolemjdoucí těžko chápou a snášejí, jak dokazují reakce typu: „Na nějaké petice nemám čas, já musím vytvářet hodnoty.“

„A bude to mít nějaký efekt?“ je nejčastější otázka, s níž jsme konfrontováni. Podepisování petic mnoha lidem připadá jako nedostatečný nástroj změny. Buďto jsou se situací spokojeni – s reformami se ztotožňují a nevidí důvod k protestu (menšina) – nebo by byli rádi, aby se poměry

změnily radikálně a petici za referendum považují za příliš mírný požadavek. Valná většina těch, kteří se u stánku zastaví, však bez průtahů podepíše petici a prohodí pár souhlasných slov.

„Odbory nelze vnímat pouze jako skupinu lidí, která chce zachovat stravenky,“ shodují se v jinou chvíli dvě mladé ženy, které se s námi u stánku daly do řeči. Lidé se ptají, jak mohou ProAlt podpořit, nebo se hlásí noví dobrovolníci na stánek a dostávají kontakt na koordinátorku.

Předplatte si Solidaritu

- ☐ Roční předplatné časopisu Solidarita za 480,- Kč
- ☐ Půlroční předplatné časopisu Solidarita za 240,- Kč

Jméno:

Adresa:

Telefon:

Vyplněný ústřížek zašlete na adresu: Socialistická Solidarita, Poste restante, 160 41 Praha 6, nebo objednávejte na info@socsol.cz. Info: 775 205 682

Přidejte se k SocSol

- ☐ Chci více informací o SocSol a jejích aktivitách
- ☐ Chci se připojit ke skupině Socialistická Solidarita

Jméno:

Adresa:

Telefon:

E-mail:

Vyplněný ústřížek zašlete na adresu: Socialistická Solidarita, Poste restante, 160 41 Praha 6.

Nesetkáváme se pouze s pozitivními reakcemi; v jednom případě došlo v naší přítomnosti i k útoku na stan, který se ovšem obešel bez zranění. Někteří kolemjdoucí, které vyzýváme k podepsání petice, se zastavují a debatují, mnoho takových diskuzí je oboustranně přínosných – často zjišťujeme, že nás s našimi odpůrci spojuje společná touha po změně, liší se však naše návrhy řešení situace.

Nejedna debata přináší kýžené ovoce: mladý muž namítá, že reformy jsou nutné, aby se předešlo zadlužování státu, kolega z ProAltu oponuje, že letošní rozpočet bude mít ještě větší shodek, než loňský – a muž beze slova petici podepisuje.

Obecně se setkáváme spíše s reakcemi apatickými nebo skeptickými než vyložené negativními – tento mezigenerační trend je možno přičíst celkové nedůvěře ke společenské zaujatosti a lichému strachu z toho, že pád vlády nebo předčasné volby by vyvolaly krizi ještě horší, než ve které se nacházíme nyní.

Jakkoli nejsou požadavky petice radikální, volání po referendu jako první krok k přímé demokracii je přesto mezi mnoha zklamanými voliči TOP 09 nebo VV dosud vnímáno spíše jako manipulativní gesto než „konstruktivní krok“. Alespoň tak si interpretujeme nedůvěru některých kolemjdoucích, jimž splyvá občanská angažovanost v rámci nezávislé platformy ProAltu s formou předvolebních kampaní, a podezírají nás, že se vydáváme stejnou cestou. V takových případech připomínáme nezávislost této platformy, která není spojena s žádnou politickou stranou a ani není žádnými politickými subjekty financována.

„Všechno je vina české legislativy, nikoliv politických stran“, domnívá se bývalý emigrant, který žije trvale v zahraničí a do Prahy se přijel po dlouhé době podívat. Na jiného kolemjdoucího jsou petiční požadavky příliš mírné: „Jaképak referendum, to chce defenestraci a všechny je postřílet,“ vrtí bodrý pán hlavou, jak málo jsme radi-

▲ Přišli podepsat a prohodit pár slov

kální, ale petici podepisuje. Za ním už se tísni skupinka turistů, kteří se nesměle ptají na cestu – během hodiny poskytneme cestovní informace ve všech světových jazycích, nejeden turista se oplátkou zeptá na záměry našeho stanu, chce přidat podpis.

Prokazuje se, že umístění permanentního stanu na nám. Republiky byl ze strany organizátorů šťastný tah. Služba ve stanu dává pocit, s jakou přesilou byla veřejná diskuze vytlačena z ulic a centra Prahy komerční kašírkou a jak nepatřičně a nezvykle působí nevelký stánek vedle honosné restaurace Obecního domu. Co jiného je ale veřejný prostor než místo pro diskuzi a polemiku – proč by mělo být nám. Republiky primárně místem nakupování a turistiky, ale nikoli prostorem setkávání?

Bránění veřejného prostoru zbavuje pesimismu: během osmihodinové noční služby zapínáme elektrická kamínka, choulíme se do erárních přehozů, ale necháváme umrtvený veřejný prostor ožít diskuzemi. Třeba ve čtyři hodiny ráno jsou debaty, jak prokázáno, nejsoustředěnější, lidé jsou ochotni se zastavit a pobavit.

Dva Slováci nám fandí, vytrvalost je inspiruje a na Slovensku by prý rádi viděli podobný odpor. Ukrajinci jsou nadšení, ale

varují nás: „Nesmíte krmit své nepřátele svou energií, udělejte krok nazpět, přestaňte protestovat a věci se vyřeší samy.“ Přijíždí policejní hlídka, ale naše obavy se ukazují jako neopodstatněné, policista míří k petičním archům a oba podepisuje – prý mu o tom řekl kolega. Jindy v blízkosti stánku zastavuje autobus se zahraničními cestujícími, řidič opouští autobus, rychle podepisuje petici, přeje nám zdar a nasedá.

Skupina studentek z Německa, které přijely do Prahy na výlet, se živě zajímá o připravované reformy; sdílujeme si zkušenosti a porovnáváme německou a českou situaci. Po dlouhé diskuzi symbolicky podepisují petici a připojují své německé adresy – mluvíme o demonstracích ve Španělsku a ve Francii, náš petiční stan už totiž nelze nevnímat jako součást spontánního hnutí napříč zeměmi celého světa, které vyvrcholilo v půlce října antikapitalistickými demonstracemi a mezinárodní solidaritou s americkým hnutím Occupation Wall Street.

Po šesté ráno lidé spěchají do práce, na stánek zpravidla nemají čas, ale někteří se vrátí, aby podepsali, odpoledne, ale to už se uvidí s kolegy. V osm ráno nás totiž konečně přichází vystřídat ranní směna.

DEMONSTRACE PROTI RASISMU A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ

LUKÁŠ MATOŠKA, JAN RŮŽIČKA, MICHAL ŘEHÁČEK

Protesty v Praze a v Ústí nad Labem měly posílit upadající protiromské protesty na Šluknovsku, a proto bylo více než kdy jindy na místě, aby se setkaly s nesouhlasem. Rasismu se dle odhadů postavilo v Praze 60, v Ústí nad Labem 15 lidí.

PRAHA

Obyvatelé Varnsdorfu, kteří přijeli v bílých tričkách – zprůdu opatřených

heslem „přežili jsme Varnsdorf, přežijeme všechno,“ vzadu se podobajících národním dresu – dorazili na Palackého náměstí, kde je očekávala asi padesátka protirasistických demonstrantů, v sobotu odpoledne. Bílá trička nezamaskovala přítomnost černých koší z Dělnické strany sociální spravedlnosti, které se nejednou držely v samotném středu Varnsdorfských, již se jejich účast snažili spíše bagatelizovat.

Protirasistický stan vystřídal o pár metrů výše pódium, na němž přednesli své příspěvky místopředseda DSSS nebo proslulý defraudant a organizátor protiromského protestu Lukáš Kohout, který závěrem Dělnické straně poděkoval. Nezanedbatelné části varnsdorfských občanů ovšem nebylo spojení s neonacisty zcela po chuti, nejednou se pokoušeli bránit heslem „My nejsme rasisté,“ ale

▲ Opozice vůči protiromskému shromáždění na Palackého náměstí v Praze

účast fašistů, kteří v takovou chvíli mlčeli, trpěli. Celou jejich akci možno vnímat jako špatně zacílené gesto sociální frustrace.

O dvě hodiny později se demonstrace proměnila v průvod, na který se po dvou rozdílných stezkách k sídlu vlády vydaly skupiny Varnsdorfských, jejichž stavy se cestou zúžily na 150 lidí, a antifašisty.

Protidemonstrace – kterou pojednáváme jako druhou, byť celému dění předcházela – začala shromážděním „proti rasismu a sociálnímu vyloučení“, jež uspořádaly sdružení Alerta, iniciativa Ne rasismu a Skutečná demokracie teď. Pokoušely se vysvětlit, proč jednoduchá rasistická „řešení“ – např. vystěhovat „nepříznusobivé“ za město, omezit

sociální dávky – řešeními ve skutečnosti nejsou; poukazovaly na sociální motivy šluknovské situace, které jsou zakrývány falešnými důvody rasovými či etnickými.

Záměr protiakce dokládají hesla, jež stála na transparentech i zněla náměstím, mj.: „Viníci nesídlí v ubytovnách, ale ve vládě a v realitkách.“ Na protiromské heslo skandované před vládou – „Cikáni do práce!“ – se Varnsdorfským dostalo v odpověď „Zaměstnání pro Romy!“ nebo „Rovné pracovní podmínky pro všechny!“ Jako protiargument vůči častému „Stejný metr pro všechny“ jeden z účastníků uvedl, že máme-li všem měřit stejně, potom by se ve vězení měl sejít zloděj s tím, kdo na shromáždění v Rumburku volal, aby byli Romové zplynováni.

Před Úřadem vlády, kam se demonstrující obojího druhu přesunuli po skupinách, došlo s pomocí megafonu k improvizované konfrontaci, k pokusu o debatu s protistranou. Byla-li protiakcí částečně oslabena legitimita DSSS, která se z protiromských mítinků pokouší vydobýt politický kapitál, jistě z toho neplyne, že byly oslabeny předpoklady pro rasismus.

ÚSTÍ NAD LABEM

Ústí nad Labem se stalo dalším severočeským městem, v němž se Lukáš Kohout a jeho přátelé z DSSS pokusili podněcovat nenávist proti tzv. nepřizpůsobivým občanům, respektive vůči Romům. Nutno konstatovat, že opakovaně uspěli.

Přes sporadické výtky několika přítomných, že si DSSS dělá z akce svou politickou agitku, se do následného pochodu zapojilo pár set lidí (cca 400) s několika desítkami neonacistů. Média pasovala na nejrizikovější místo pochodu kruhový objezd u klubu Maha4All, kde došlo před dvěma lety k poměrně těžkým střetům policie s antifašisty. Tehdy se jich sešlo několik stovek. Dle informací jedné z přítomných aktivistek byl majitel klubu donucen ze strany magistrátu města k jeho uzavření.

Ačkolí na tuto akci nebyla vedena žádná oficiální mobilizace, dalo se předpokládat, že se sejde alespoň několik desítek členů místní alternativní scény, která je v Ústí nad Labem relativně silná. Opak byl ovšem pravdou – do cesty rasistickému davu se nakonec symbolicky postavilo 15 lidí.

NENÁVIST NENÍ ŘEŠENÍ

LUCIE ALBERTOVÁ, MIROSLAV BROŽ

Miroslav Brož je jeden z předních představitelů české antifašistické scény. Vystudoval obor sociální politika – sociální práce v Ústí nad Labem. Dlouhodobě se věnuje problematice sociálního vyloučení a chudinských ghett. Je mluvčím iniciativy „V Ústí (neo)nacisty nechceme“. Po vypuknutí protiromských protestů ve Šluknovském výběžku společně s dalšími inicioval „Nenávist není řešení“, jejímž cílem je aktivně poukazovat na rizika vzrůstající rasové nenávisti a poskytovat podporu předsudečně napadaným Romům. Rozhovor vedla Lucie Albertová.

Věnuješ se antifašistickému aktivismu velmi dlouho a při konfliktech na Šluknovsku jsi přítomen od jejich počátku. V jaké fázi se tamní vyhrocená situace nachází – stoupá napětí,

nebo ty nejostřejší střety už dle tebe proběhly?

Moc bych chtěl, aby už bylo po všem. Bohužel si však bolestivě uvědomuju, že situace je důsledkem dvaceti let neřešení situace; dokonce byla přijímána opatření, která ji dále zhoršovala a eskalovala. Zároveň si uvědomuju, že situaci se sociálním vyloučením a extrémní chudobou některých lidí (často Romů) a komunit na Šluknovsku ještě nikdo reálně řešit nezačal. Státní správa je teprve ve stádiu analýzy situace a plánování řešení, popřípadě některé její složky přijímají jednoduchá, často populistická, represivní opatření.

Typická sobota ve Varnsdorfu bohužel vypadá tak, že se po obědě na náměstí sejde dav 500 až 2000 lidí a vydají se na pochod k ubytovnám pro chudé, které brání těžkooděnci. Ubytovnu oblehnou a skandují ostře nenávistná protiromská hesla. Někdy hází kameny, někdy se perou s těžkooděnci. Ve Varnsdorfu podobná demonstrace proběhla už devětkrát. Celé je to extrémně náročné pro obyvatele ubytoven, obzvláště pro děti, které tam žijí. Na jedné z ubytoven je jich 72.

Na základě místních nepokojů jste založili občanskou iniciativu Nenávist není řešení, která je v celé situ-

▲ Zdroj – Romea.cz

aci nejhlásitější opozicí organizující protirasistické akce. Jsi jako jeden ze zakladatelů spokojen s prací iniciativy?

Nenávist není řešení je neformální iniciativa, která volným způsobem spojuje a zastřešuje angažované jednotlivce a některé instituce, kteří jsou znepokojeni se situací v severních Čechách, nesouhlasí s protiromskými pochody a chtějí podpořit nevinné oběti nenávisti. V minulých několika týdnech jsme realizovali řadu aktivit; během pochodů k ubytovnám jsme uvnitř měli týmy dobrovolníků. V týmu byli zastoupeni: psycholog, sociální pracovník, člověk s výcvikem v krizové intervenci, ale třeba i operní zpěvačka. Během pochodu a následného obědového pracovali především s dětmi. V sobotu 24. 9. jsme na ubytovnách pro děti uspořádali dětský den s divadlem, hudbou, malováním a mnoha dalšími aktivitami.

Ve vaší iniciativě působí lidé z řady organizací velmi odlišného názorového smýšlení. Je tato různorodá

skladba obecně přínosná pro celkový efekt vašeho úsilí?

Ano, naše iniciativa je velmi různorodá a právě v tom je myslím naše největší síla. Zároveň musím přiznat, že někdy je těžké vyjednat pro všechny přijatelnou shodu. Taky je to o poznávání se a přicházení o předsudky.

Vzhledem k tomu, že profesně působíš jako sociální pracovník, jsi schopen nahlížet problém z různých úhlů; přicházíš osobně do styku s obyvateli chudinských ghatt. Existuje podle tebe nějaké řešení, které by bující rasismus v ČR zastavilo?

Obecně si myslím, že rasismus a neonacismus by nezastavilo, kdyby všichni obyvatelé chudinských ghatt – většina jsou Romové – najednou začali chodit do školy, doplnili si kvalifikaci, potom si našli dobrou práci, splatili své milionové dluhy, zbavili se závislosti, opustili ghett. Je to samozřejmě úplná utopie, ale stejně by to rasismus „nezastavilo“.

Problém Šluknovska nikdo nedokáže vyřešit během měsíců – jde o běh na dlouhou trať.

Jak vnímají vaši podporu obyvatelé ubytoven? Jak reagují, když je jezdíte podporovat během pochodů namířených proti nim?

Naši podporou jsou nadšeni. Děti nám dokonce namalovaly děkovný obrázek. Je to pro ně skvělý zážitek, když mají možnost zjistit, že bílý člověk nemusí být automaticky nepřítel.

Dlouhodobě působíš také v iniciativě V Ústí neonacisty nechceme. Aktivně mobilizuješ veřejnost proti rasismu, mnohokrát jsi se účastnil i mezinárodních antifašistických akcí. Jak celkově hodnotíš antifašistickou scénu v ČR a její vývoj?

Myslím, že antifašistická scéna v ČR prochází zlomovým obdobím. Dochází k lepšímu propojení, spolupráci i komunikaci. Vznikají koalice, které by byly před rokem totálně neuvěřitelné. Kopírujeme pod tlakem krize německý model.

Co soudíš o postoji zástupců parlamentních politických stran k tomuto problému? Je něco konkrétního, co dle tebe vláda silně zanedbala či zanedbává?

Možná ještě mnohem nebezpečnější než rasismus a xenofobie z úst třeba Tomáše Vandase, od kterého nemůže ani nikdo nic jiného čekat, je rasismus a xenofobie z úst mainstreamového politika. To se bohužel často děje, a hranice toho, co je v pořádku, se pořád posouvají.

Nemůžu také nezmínit hnědnutí některých levicových stran, především ČSSD v severních Čechách. Vzpomeňme na její předvolební protiromské billboardy, nebo angažmá poslance Foldyny na Šluknovsku, kde mimo jiné vystoupil na jednom pódiu s „aktivistou Občanského odporu Rumburk“ během protiromské demonstrace.

DESET LET NESMYSLNÉ VÁLKY V AFGHÁNISTÁNU

ŠTĚPÁN LOHR

Sedmého října uběhlo již deset let od chvíle, kdy první americké a britské jednotky zaútočily na cíle v Afghánistánu. „Operace Trvalá svoboda“, jejímž cílem měla být likvidace výcvikových táborů Al-Kájdý, se postupně proměnila ve válku obrovského rozsahu, jejíž konec je zřejmě stále v nedohlednu.

Válka, která měla podle svých zastánců zasadit smrtelnou ránu mezinárodní teroristické síti, a tak zajistit větší bezpečnost Spojeným státům a jejich spojencům, se však ukázala jako nesmyslná a kontraproduktivní. Počet teroris-

tických útoků provedených islamisty od začátku války neklesl, naopak, bombové útoky se od té doby odehrály i v hlavních městech spojenců USA – v Londýně a Madridu.

Dalším z argumentů, používaných pro ospravedlnění afghánské války, bylo svržení krutého a nedemokratického režimu hnutí Taliban, které se „proslavilo“ zejména upíráním takřka veškerých lidských práv ženám. Svrhnout Taliban se sice podařilo (i když podle posledního vývoje v zemi možná pouze dočasně), nicméně uskutečnění proklamovaného

záměru samotné odstranění tyranského režimu nepřineslo – deset let od začátku invaze je Afghánistán na první příčce v žebříčku zemí nejnebezpečnějších pro ženy. Navíc stále až v 80 % případů jsou ženy nuceny do manželství a zhruba 87 % z nich je negramotných. Válka v Afghánistánu dále nedokázala zastavit produkci a export afghánského heroínu, ani snížit korupci – produkce afghánského heroínu se zvýšila i přes masivní kampaň proti místním pěstitelům máku a režim Hamída Karzáiho je čtvrtým nezkorumpovanějším režimem na světě.

Došlo také k bezpočtu „omylů“, kdy okupační vojáci zabíjeli místní civilisty; například 4. května 2009 zaútočil americký bojový letoun na vesnici Granai, přičemž zabil až 145 lidí, z toho 93 dětí. Kromě toho však docházelo i k úmyslným masakrům civilistů – známý je mj. případ vraždění afghánských civilistů americkými vojáky v oblasti Maywand v provincii Kandahár v roce 2010, zde vrazí svým obětím dokonce uřezávali prsty a nechávali si je na památku. Nicméně pachatelé těchto vražd za své činy alespoň stanuli před soudem a byli potrestáni, na rozdíl od hlavních dirigentů války v Afghánistánu, George W. Bushe, Donalda Rumsfelda či Colina Powella.

Za deset let trvání války zahynula i řada vojáků okupačních armád. Ačkoli co do počtu vojenských obětí (celkem 2670, z toho 1717 Američanů, 382 Britů a vedle mnohých dalších také 5 Čechů) je tato válka zatím stále poměrně mírná (zvláště pokud ji srovnáme např. s americkou válkou ve Vietnamu, kde za 20

let jejího trvání zahynulo zhruba 60 tisíc amerických vojáků). V dopadech na místní civilní obyvatelstvo se však afghánská válka řadí mezi ty nejhorší; i když neexistují spolehlivé informace o počtu civilních obětí, odhaduje se, že zahynulo až 35 tisíc Afghánců, několika násobně větší počet utrpěl zranění, více než dvě stě tisíc lidí se stalo tzv. vnitřními uprchlíky a až tři miliony (!) lidí byly nuceny uprchnout ze země úplně.

Mnoho lidí si slibovalo změnu k lepšímu s nástupem Baracka Obamy do prezidentské funkce v roce 2009, neboť jeho rétorika byla opravdu o poznání méně „jestřábí“ než rétorika předchůdce. Slíbené postupné stahování zahraničních vojáků z Afghánistánu se však stále protahuje a odkládá, a tak prakticky to jediné patrnější, čím se současné vedení odlišuje od minulého, je masivnější nasazení bezpilotních letounů a jejich častější užívání v útočných misích.

Afghánistán je v současnosti desátou nejchudší zemí světa (v HDP per capita),

kde 36 % lidí žije v podmínkách pod hranicí chudoby. Ani při porovnání s rokem 2001, kdy válka začala, se nejvíce situace v Afghánistánu optimisticky. Zatímco očekávaná délka života zůstává prakticky stejná – kolem 46 let – gramotnost se za posledních deset let snížila z 32 % na pouhých 24 %, u žen dokonce z 15 % na 12 %. Zároveň se Afghánistán stal po Iráku druhou nejnebezpečnější zemí na světě. Tolik vychvalované rekonstrukční programy v zemi jsou tak spíše výsměchem místnímu obyvatelstvu než reálnou snahou pomoci této zemi, v níž se téměř bez přestání válčí již více než 30 let.

Bohužel se zdá, že válka v Afghánistánu pomalu ale jistě upadá v zapomnění, stává se něčím, o čem sice víme, že se děje, nicméně bereme ji již jako něco téměř samozřejmého. Desáté výročí začátku války by se proto mělo stát jakýmsi mementem – i z toho důvodu, že svým trváním právě překročila sovětskou invazi do Afghánistánu.

OKUPACE WALL STREETU PODNĚCUJE DALŠÍ ODPOR

ANINDYA BHATTACHARYYA

Levicové protestní hnutí v New Yorku oslovilo americkou většinovou společnost. Protest, který 17. září uspořádalo hnutí Okupace Wall Streetu, sestával z několika stovek demonstrujících – od té doby demonstrace početně posílily a hnutí prorazilo do mediálního mainstreamu.

Brutální policejní zásah o víkend (17. až 18. září) si vyprovokoval značnou pozornost, která je od té doby mimořádnému dění na Manhattanu nepřetržitě věnována. Protesty podobné těmto se v těchto chvílích šíří po celých Spojených státech.

Studentka z New Yorku Mary Clinton, která se účastnila okupace Wall Streetu, uvedla: „Mobilizujeme společnost pro další masový pochod, který se bude konat tento týden (...) chceme-li být slyšet, neobejdeme se bez podpory odborů. (...) Lidé nejdříve o spolupráci s odbory pochybovali, distancovali se od nich – teď chápou, že bez nich to nepůjde.“

Protestující minule připravili nabitý, z průvodů a demonstrací sestávající program, čímž akci zajistili zájem veřejnosti. Tyto průvody se setkaly s tvrdou policejní reakcí, jež však účastníky jediné posílila, soudí Mary: „Police zakročila brutálně – mnohé zatkl a použili množství pepřového spreje. A to mnohé Američany zaskočilo, neboť měli zato, že můžeme svobodně šířit své názory – videa, která dokumentují masová zatýkání, proto silně zapůsobila.“

„Něco kolem sedmi set lidí bylo zatčeno minulou sobotu (17. září). To byla rozhodující chvíle. Museli jsme improvizovaně zajistit zdravotní péči, jídlo a vodu pro zatčené. To vyvinulo silný smysl pro solidaritu.“

VRÁTIT JMÉNO SVOBODĚ

Okupanti sídlí v čtvrti Lower Manhattan v Zucottiho parku, který je dnes v soukromém vlastnictví. Protestující se však vrátili k původnímu jménu – náměstí Svobody – v čemž lze spatřovat také odkaz na káhirské náměstí „Tahrir“ (tj. osvobození), jež se stalo němým svědkem egyptské revoluce. „Každou noc zde přenocují stovky lidí,“ svědčí Mary, „Počasí je dosud přívětivé, ale den ode dne je chladnější.“

Okupace je práce na etapy a „hnutí není hierarchizováno,“ říká Mary. „Jedinci, kteří cítí potřebu nebo vidí příležitost k tomu, aby vytvořili pracovní skupinu, zkrátka a jednoduše konají. Tyto pracovní skupiny pak podávají zprávy plénu. Spontánní chod věcí nebrání jistě míře organizovanosti.“

Protestující jsou schopni vyřadit mainstreamová média ze hry alternativním zpravodajstvím – pořízují vlastní nahrávky a šíří je přes internet.

POKRAČOVÁNÍ

„Říkáme, že představujeme 99 %, ale vláda se podřizuje finančním kruhům, které představují jedno procento populace,“ pokračuje o americké „demokracii“ pochybující Mary, dle níž škrtý dopadnou na celou americkou společnost, přičemž v mnohém na americkou společnost již dopadly – katastrofální je kupříkladu zadluženost studentů, množství uvalených exekucí na rodiny s dětmi atp.

Lidé z více než 70 amerických měst teď plánují a organizují své vlastní okupace. „Vědomí toho, co se děje, je inspirující. Proběhlo arabské jaro. Teď doufáme v americký podzim – a v pád amerického impéria (angličtina má pro podzim metaforu – „fall“, tj. pád – pozn. překl.).“

Z článku z týdeníku *Socialist Worker* vybral a přeložil Lukáš Matoška

DEKLARACE HNUTÍ OKUPACE WALL STREETU V NEW YORKU

PŘELOŽIL JAN RŮŽIČKA

Text byl jednohlasně odsouhlasen všemi účastníky Occupation Wall Street 29. září kolem osmé hodiny večer. Je to náš první oficiální dokument, který je určen k šíření. Pracujeme ještě na dalších třech textech: 1. deklarace požadavků, 2. principy solidarity a 3. dokumentace, jak zformovat svou vlastní skupinu Okupace za přímou demokracii. Znění dokumentu není konečné, aktuální verzi můžete získat přes mail czanycga@gmail.com.

Shromáždili jsem se, abychom vyjádřili svůj pocit, že se děje hromadné bezpráví, nesmíme však ztratit z mysli to, co nás svedlo dohromady. Píšeme, aby se lidé, kteří se po celém světě cítí ukřivděni mocí korporací, dozvěděli, že jsme jejich spojenci.

Jako jeden lid, sjednocení, chápeme tyto skutečnosti: že budoucnost lidstva vyžaduje spolupráci jeho příslušníků; že systém musí hájit naše práva, a pokud je zkorumpovaný, je na jednotlivcích, aby hájili svá práva a práva svých bližních; že demokratická vláda odvozuje spravedlivou moc z lidu, zatímco korporace nežádají o souhlas k tomu, aby čerpaly bohatství z lidí i Země; a že skutečná demokracie je nedosažitelná, pokud je celý proces determinován ekonomickou mocí. Přicházíme k vám v době, kdy korporace – které upřednostňují zisk před lidmi, vlastní zájmy před spravedlností a útlak před rovností – řídí naše vlády. Shromáždili jsme se, jak vyplývá z našeho práva, aby tato fakta vešla ve známost.

Korporace nám odebraly domy na základě nelegálního procesu obstavení majetku, i když neměly originál hypotéční smlouvy.

Korporace beze studu přijaly záchranné balíčky z peněz daňových poplatníků a přitom nadále vyplácejí svému vedení přemrštěné odměny.

Korporace se dopouštějí diskriminace a uplatňují nerovný přístup na pracovištích vzhledem k věku, barvě kůže, pohlaví, genderové identitě a sexuální orientaci.

Korporace zavinily, že kvůli jejich nepozornosti bylo otráveno jídlo a že se kvůli monopolizaci rozložil zemědělský systém.

Korporace vydělávaly na mučení, věznění a bezcitném zacházení s bezpočtem zvířat a snažily se tyto praktiky skrývat.

Korporace se opakovaně pokoušely zbavit své zaměstnance práva vyjednávat o vyšším platu a bezpečnějších pracovních podmínkách.

Korporace si berou studenty za rukojmí prostřednictvím desetitisícového dluhu za studium, které je samo o sobě lidským právem.

Korporace systematicky delegovaly práci na rozvojové, podfinancované oblasti, čehož využívaly k snižování platu pracujícím a k obhajobě minimalizace zdravotní péče.

Korporace ovlivňovaly soudy, aby měly stejná práva jako lidé, ovšem bez povinností, které se k tomuto stavu váží.

Korporace vydaly miliony dolarů za týmy právníků, jejichž úkolem bylo vyvázat korporace ze smluv o zdravotním pojištění.

Korporace prodávaly naše soukromí jako zboží.

Korporace využívaly armádu a policii, aby zabránily svobodě tisku.

Korporace odmítly stáhnout vadné výrobky, čímž v honbě za ziskem ohrozily životy.

Korporace rozhodovaly o ekonomické politice, přestože tato politika způsobila a nadále způsobuje katastrofální důsledky.

Korporace věnovaly velké množství peněz politikům, kteří měli dohlížet na jejich činnost.

Korporace se stále snaží blokovat alternativní zdroje energie, aby nás udržely závislé na ropě.

Korporace brání využívání generických léků, které by mohly zachránit lidské životy, aby ochránily investice, které již přinesly výrazný zisk.

Korporace skrývaly úniky ropy, nehody, chyby v účetnictví a neaktivní složky za účelem zisku.

Korporace skrze kontrolu médií udržují lidi v neinformovanosti a vzbuzují v nich strach.

Korporace přijímaly kontrakty na opravu vězňů, přestože byly silně pochybnosti o jejich vině.

Korporace provozovaly doma i v cizině kolonialismus.

Korporace se podílely se na mučení a vraždách nevinných civilistů v zámoří.

Korporace vyrábějí zbraně hromadného ničení, aby obdržely vládní zakázky.

LIDEM CELÉHO SVĚTA:

my, newyorské Všeobecné shromáždění Okupace Wall Streetu na náměstí Svobody, vás vyzýváme, abyste prosazovali svou moc.

Využijte své právo na pokojné shromáždění; obsadte veřejná místa; podněcujte proces, na jehož začátku je pojmenování problémů, kterým dnes čelíme, a na jehož konci se zračí řešení, jež jsou dostupná pro každého.

Všem komunitám, které se účastní akcí a tvoří skupiny v duchu přímé demokracie, nabízíme podporu, naši dokumentaci a všechny další prostředky, jimiž disponujeme.

Přidejte se, aby byl náš hlas slyšet.

SAÚDSKOARABSKÝ KRÁL PŘIPUSTIL PRÁVO ŽEN VOLIT – ALE NE HNED

SOCIALIST WORKER

Král Saúdské Arábie Abdalláh ibn Abd al-Azíz oznámil, že tamní ženy konečně získají právo volit v obecních volbách. Ukazuje se tak, že i jeden z nejvíce autokratických režimů v regionu musel částečně ustoupit požadavkům rozšiřování politických svobod, které s sebou přinesla vlna arabských revolucí.

Od počátku letošního roku se v Saúdské Arábii konalo již několik pro-demokratických demonstrací, byly však vesměs brutálně

potlačeny. Násilí bylo použito i proti lidem, protestujícím proti nasazení saúdských ozbrojených sil při potlačování demokratického hnutí v sousedním Bahrajnu. Nicméně král Abdalláh zároveň přislíbil dalších v přepočtu asi 2500 miliard korun (!) na sociální výdaje ve snaze umlčet své odpůrce.

Právo žen volit je sice vítanou reformou, neznamená to však, že by se tato země, která je jedním z největších spojenců Západu

v oblasti Blízkého východu, stávala demokracií. Ženy toto právo budou moci uplatnit nejdříve za čtyři roky, kdy se budou konat nejbližší volby. Obecní volby jsou jedinými v tomto království. Je v nich volena polovina členů rady, zvané Šura, jejíž druhou polovinu deleguje podle svého uvážení král. Tento orgán má však pouze poradní pravomoc.

Ze Socialist Worker přeložil Štěpán Lohr

OBČANSKÁ ODPOVĚDNOST VE SVĚTLE GLOBÁLNÍ CHUDOBY

TOMÁŠ TOŽIČKA

▲ T. Tožička a kol.: Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby, Educon, 2011

I když tato krize, stejně jako Velká hospodářská krize ve dvacátých letech, vznikla v nejbohatších zemích, její dopady dnes nejhůře postihují nejchudší obyvatele nejméně rozvinutých zemí. Spolu s následky potravinové a komoditní krize přinesly nejchudším další zhoršení jejich situace.

Chudoba stále se zvětšujícího počtu lidí a neustále rostoucí příjmy hrstky nejbohatších brzdí ekonomiku a vedou k nepokojům. Pauperizované vrstvy jsou politickými elitami přesvědčovány, že problém leží v sociálních, zdravotních a školských výdajích. A to přesto, že tyto náklady tvoří jen zlomek

V roce 2008 zjistili hráči v kasinu globálního kapitalismu, že za své žetony nic nedostanou. Ti nejbohatší měli štěstí. Jejich přátelé z vlád bohatých zemí sanovali jejich ztráty. Podobné štěstí neměly miliony lidí spořících v důchodových fondech, kteří během několika dní přišli o své penze. Krize tvrdě dopadla na průmysl i služby, a vytvořila armádu nezaměstnaných.

peněz prohýřených na záchranné balíčky pro banky, průmysl či nesmyslné státní zakázky provázané s korupcí a financováním volebních kampaní hlavních politických stran.

FINANCE

Tax Justice Network odhaduje, že celosvětové daňové ztráty kvůli mezinárodním daňovým únikům přesahují 250 miliard USD ročně. Míží v daňových rájích, kde dnes bohatí jedinci a korporace ukrývají před daňovými a protikorupčními úřady přes jedenáct tisíc miliard USD. Přesto politici projevují jen minimální a ještě k tomu pouze řečnickou snahu s tímto problémem něco dělat. Není těžké odhadnout proč. Tyto peníze jsou totiž nevypátratelné, což je výhodné pro korupci i podporu organizovaného zločinu.

Stále více občanů v rozvinutých zemích si uvědomuje, že ztrácí kontrolu nad politickou mocí, nad rozhodováním o vlastním životě i možnost ovlivňovat dění kolem sebe. Aktivity směřující k vyššímu zapojení občanů do demokratických procesů jsou však stále velmi slabé. Přesto začíná být mnoha lidem zřejmé, že svým prostým denním jednáním

i chováním ovlivňují nejen sebe a své nejbližší, ale celkové dění na globální úrovni.

DŮSTOJNÁ PRÁCE

Jednou z takových činností je obyčejné nakupování. V obchodě můžeme rozhodnout, zda koupíme laciný produkt vyrobený dětmi či zaměstnanci v zoufalých podmínkách, nebo jestli dáme přednost výrobku, který neohrožuje ani důstojnost pracujících, ani nepoškozuje životní prostředí. Samozřejmě i mnozí konzumenti v bohatých zemích jsou limitováni svými příjmy, ale právě proto je třeba o tom uvažovat. Laciné zboží může být produkováno jen za cenu nedůstojných pracovních podmínek, a jestliže mu budeme dávat přednost, zanedlouho se ve stejných podmínkách ocitneme sami.

Proto občanské aktivity ve světě i u nás vyzývají k solidaritě se zaměstnanci v rozvinutých zemích, k nákupu zboží, které bylo vyrobeno v důstojných podmínkách a bez zničeného životního prostředí.

ENERGIE PRO VŠECHNY

Stejně tak si někteří lidé uvědomují, že

▲ Třetí svět v obraze

chudoba v naší zemi, jedné z nejbohatších na této planetě, vypadá přes všechnu svoji tragičnost jinak, než chudoba těch nejchudších v rozvojovém světě. Příkladem je prostý přístup k elektrické energii, který dnes nemá třetina obyvatel Země. A to i přesto, že známe technologie i postupy, jak umožnit využití moderních zdrojů energie i v nejzapatlejších oblastech. Ovšem bohaté země dávají přednost podpoře nadnárodních firem, které budují centrální energetické zdroje pouze v takových oblastech, kde je možno rychle vydělat.

Přitom je zřejmé, že potřebujeme především hledat řešení pro chudé oblasti, pro posílení jejich lokální ekonomiky a snižování závislosti na centru či globálních trzích. Budování místních energetických kapacit a lokálních sítí je jednou z takových možností. To ovšem neplatí jen pro chudé země, ale ve srovnatelné míře i pro ty nejbohatší. I tam totiž můžeme vidět „bohatství v moři chudoby“. Následkem toho je odliv lidí z venkova či chudnoucích měst do bohatých aglomerací se všemi problémy, které tento jev provází.

ZEMĚDĚLSTVÍ A KLIMA

Setrvalým problémem zůstává hlad a podvýživa. V roce 2010 trpělo hladu 925 milionů lidí, to znamená přibližně každý šestý obyvatel planety – v naprosté většině v rozvojových zemích, většinou ženy a děti. Rozhodně to není tím, že bychom nedokázali vyprodukovat dost potravin pro rostoucí počet obyvatel, jak tvrdí jeden z hlavních mýtů rozvojové problematiky. Opak je pravdou. Podle Organizace pro výživu a zemědělství (FAO 2002 str. 9) se v roce 2002 vyprodukovalo o 17 % více kalorií na osobu, než tomu bylo před třiceti lety! Přesto nedokážeme zastavit utrpení hladovějících. Není divu, když se na světě vyhodí 1,3 miliardy tun potravin. Zpráva FAO z května 2011 uvádí, že průměrný obyvatel Evropy či Severní Ameriky vyhodí 95–115 kg jídla ročně. Celkově konzumenti v bohatých zemích vyhodí 222 milionů tun konzumovatelného jídla, což se rovná celkové produkci všech států subsaharské Afriky.

Navíc se podle posledních výzkumů ukazuje, že přechod na ekologické zemědělství by dokázal produkci ještě zvýšit. Agroekologie by přitom zbavila zemědělství závislosti na ropných produktech, zlepšila zdraví obyvatel a umožnila oživení venkova. Jenže

Pražská
škola
alternativ

Pražská škola alternativ PROGRAM: ŘÍJEN 2011 Pravidelné pondělní diskuse

sledujte informace na
www.ekumakad.cz

17. 10. 2011, 18.00

POZOR: debata se koná na náměstí Republiky (Praha 1) na petičním stánku ProAlt
Politický cyklus

24. 10. 2011, 18.00

POZOR: debata se koná v budově ČSVTS, Novotného lávka 5, Praha 1, sál č. 418
Politický cyklus

31. 10. 2011, 18.00

Café V lese
Krymská 12, Praha 10-Vršovice
Mediální cyklus

PROGRESIVNÍ THINK-TANKY V ČASE KRIZE

Česká levice má několik platform pro intelektuální práci. Mezi nejznámější patří CESTA, Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii a Masarykova demokratická akademie. Jsou české progresivní think-tanky ochotny k vzájemné spolupráci? Mají dostatečné struktury k tomu, aby mohli spolupracovat nejen spolu, ale i s intelektuálním zázemím politických stran a organizací občanské společnosti? Jakým tématům se dnes věnují? A čemu by se měli věnovat podle Vás?

Vystoupí: Patrik Eichler (Masarykova demokratická akademie), Vít Klepárník (CESTA) **Moderuje:** Tomáš Tožička (EDUCON)

ZNEUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH DÁVEK

Zneužívání sociálních dávek patří mezi hlavní argumenty pro změnu legislativy v oblasti sociálního zabezpečení a omezování sociálního státu. Je ale zneužívání sociálních dávek opravdu tak velký problém, aby byla vedena relativně silná restriktivní politika vůči příjemcům těchto dávek? Jaký je celkový objem vyplácených sociálních dávek ve vztahu ke státnímu dluhu a výši rozpočtu? Není naopak téma politicky zneužíváno a využíváno? A pokud ano, kdo zneužívá zneužívání sociálních dávek? Akce je organizována ve spolupráci s iniciativou ProAlt (www.proalt.cz).

Vystoupí: Pevel Čížinský (advokát, mluvčí ProAlt), Ondřej Lánský (sociolog, mluvčí ProAlt), Tereza Dvořáková (FHS UK), Anna Šabatová (Katedra sociální práce FF UK), **Moderuje:** Patrik Eichler (Masarykova demokratická akademie)

VEŘEJNOPRÁVNÍ NOVINY, NOVINÁŘSKÁ NEZÁVISLOST

Německo má vlastní veřejnoprávní časopis – týdeník Das Parlament. Jeho kanceláře sídlí přímo v budovách Spolkového sněmu. Běžně si ho můžete předplatit. Nejde – na rozdíl od Parlamentních listů – o časopis skákající po jednotlivých senzácích. Jak Das Parlament vznikl? Kdo ho řídí a kdo platí? Co si můžete přečíst v jeho běžném čísle? To budou základní otázky dalšího setkání mediálního cyklu Pražské školy alternativ. Novinář Ulrich Miksch pak zvlášť promluví o psaní pro prestižní německojazyčný deník Neue Zürcher Zeitung a východoněmecký vysokoškolský časopis na přelomu osmdesátých a devadesátých let.

Vystoupí: Ulrich Miksch (novinář), Thomas Oellermann (historik), **Moderuje:** Patrik Eichler (Masarykova demokratická akademie)

opět zájmy nadnárodního průmyslu i návyky konzumentů v rozvinutých zemích jsou stále trvajících překážkou.

A problémem je i klimatická změna, která může zásadním způsobem otrástit potravinovou bezpečnost těch nejohroženějších. Jako jedni z největších producentů emisí skleníkových plynů na hlavu zde máme svůj neodmítkovatelný díl odpovědnosti. Proto je důležité, abychom i v tomto ohledu měnili své chování, ať již na rovině osobní a rodinné – otázka spotřeby, i na rovině občanské – jako voliči a strůjci změn politicko-ekonomického paradigmatu.

ČESKO PROTI CHUDOBĚ A ČESKÉ MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY

Kampaň Česko proti chudobě se v rámci mezinárodní koalice Globální výzva k akcím proti chudobě (GCAP) snaží, aby byly naplňovány závazky bohatých zemí, v nichž přislíbily těm nejchudším svou podporu. Především se zaměřuje na tzv. Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs), které jsou dnes mezinárodně schváleným programem na odstranění extrémní chudoby. Už dnes je jasné, že záměry MDGs nebudou naplněny, a otevírá se diskuse, jak dál.

Je zřejmé, že samotný tok peněz tzv. rozvojové spolupráce není dostatečný. V současném finančním a obchodním systému na globální úrovni stále setrvává trend, kdy chudé země platí bohatým více, než od

nich dostávají. Výsledkem je neustálá spirála neřešitelné zadluženosti. Pokud budeme chtít tento trend změnit, nevystačíme již s obecnými cíli, ale potřebujeme skutečně rozvojové strategie, které budou přispívat k zajištění důstojného a plodného života všech lidí – ať již v chudých či v bohatých zemích. K naplnění této vize ovšem chybí politická vůle. Hlavní překážkou jsou soupeřící ideologie – především ta neoliberální. Ačkoli je jasné, že „jeden stříh není vhodný pro všechny“, místo hledání konkrétních řešení pro dané lokality, snažíme se neustále představit realitu sítím našich redukováných předstev, které rádi prohlašujeme za univerzální.

PARTICIPACE OBČANŮ

Proto se některé občanské iniciativy stále více soustředí na zvyšování povědomí o globálních souvislostech našeho každodenního života i na konkrétní práci, která na lokální i globální úrovni přispívá k vyššímu zapojení občanů do veřejného života. To je totiž základní předpoklad k tomu, abychom odstranili ty největší problémy, s nimiž se potýkáme. Žádný osvícený vládce ani sebeosvícenější demokratická vláda – na národní či mezinárodní úrovni – tyto problémy nejsou schopni vyřešit. Odpovědnost i schopnost musí vycházet z občanů.

Náš svět by mohl být místem, kde mají všichni zajištěn důstojný život i prostor na

vlastní rozvoj. Máme k tomu dost financí, technologií, potravin. Jde jen o to, jak s těmito prostředky budeme nakládat, do jaké míry dovolíme jejich zneužívání. Stav, kdy hrstka bohatých parazituje na chudnoucí většině, není udržitelný a historicky vždy skončil tragicky. To platí na národní úrovni i na té mezinárodní. Ale i životní úroveň té chudší většiny v České republice je nesena z velké části otřesnými podmínkami ve vzdálených zemích, za nichž je pro nás vyráběna velká část toho, co spotřebujeme.

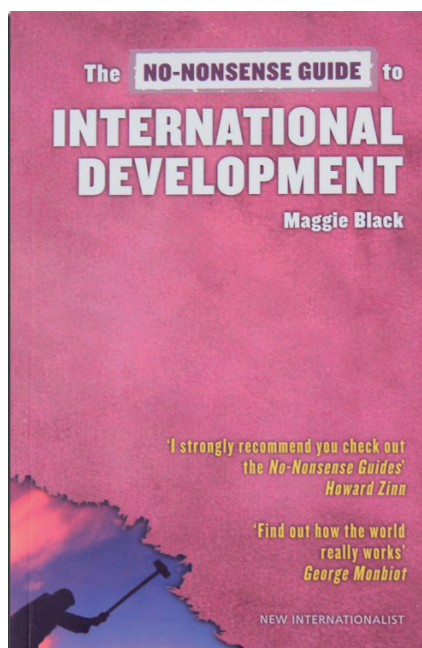
Naše práva si neudržíme, pokud budeme tolerovat jejich porušování v jiných částech světa. Naše Země je už příliš malá na to, abychom si někde vytvořili nějaký samostatný ostrov svobody, štěstí a spravedlnosti. Pokud chceme dosáhnout lepšího a důstojnějšího života pro sebe i příští generace, nezbyvá nám než solidarita. Solidarita jako integrace s podobně či hůře ohroženými jedinci a skupinami.

Abychom dosáhli svých práv a spravedlnosti, musíme se zajímat a podporovat práva našich sousedů. Ať již jsou to lidé z naší ulice, z nějaké marginalizované skupiny, z příměstského ghetta nebo z jiného kontinentu.

Autor je jedním z koordinátorů kampaně Česko proti chudobě. Text je předmluvou ke knize Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby.

MEZINÁRODNÍ ROZVOJ

VÍTĚZSLAV LAMAC

▲ Kniha od Maggie Black, která vyšla v edici No-nonsense Guide, byla východiskem pro Lamačův text.

HISTORIE ROZVOJOVÉ MISE

Po druhé světové válce, kdy se svět začal rozdělovat na dva mocenské bloky – na americký a na ruský – se také začaly rozpadat koloniální říše. Z britských a francouzských kolonií se nyní staly nové – formálně, či skutečně nezávislé státy. Od počátku bylo jasné, že rozvojové země (i když tenkrát se jim tak ještě neříkalo) se stanou bojištěm obou supervelmocí.

Politici západních velmocí představili projekt mezinárodního rozvoje, který byl oficiálně prezentován tak, že bohaté vyspělé země budou pomáhat chudým zaostalým zemím, aby jim pomohly dohnat náskok a přiblížit životní úroveň té naší. To dobře vyjadřují slova H. Trumana z roku 1949: „Ve slabě rozvinutých částech světa musí být spuštěn vědecko technický rozvoj – a to na základě férového demokratického jednání.“ Nebo slova J.F. Kennedyho z roku 1960: „Lidem v chatrčích v polovině světa, bojujících za překonání masové chudoby, slibujeme,

že jim poskytneme tu nejlepší možnou pomoc ... jestliže svobodná společnost nebude schopna pomoci velkému počtu chudých lidí, pak nebude moci sloužit ani těm, kteří jsou bohatí.“ Nebo (Kennedy): „Musíme pomáhat chudým zemím ne jen pro svůj prospěch, ale prostě proto, že je to tak správné.“

Projekt mezinárodního rozvoje byl spuštěn na půdě nově vzniklého OSN. Vznikly organizace MMF, UN Funds ap., které vytvořily „kanály“, jimiž mohly začít do rozvojových zemí proudit zdroje. Roku 1960 byl spuštěn projekt OSN Development Decade. Organizace FAO (Food and Agriculture Organization) spustila kampaň „Freedom from Hunger.“ Vznikly různé charitativní organizace jako Oxfam, ap.

Po druhé světové válce měl takovýto projekt silnou podporu mezi obyvateli západních zemí, a to především mezi mladými lidmi. Na akademické půdě byly s nadšením rozvíjeny teorie zdůvodňující

ideu rozvoje. Kořeny těchto teorií jsou hledány v Marxovi, Hegelovi, Smithovi, či dokonce v době neolitické agrární revoluce.

Skutečnost však byla zcela odlišná. Primárním cílem velmocí nikdy nebylo pomáhat chudým lidem, ale připoutat rozvojové země k západnímu bloku, předjít posilování moci různých národně osvobozeneců hnutí, jež byla často napojena na Rusko, a vybudovat si zde vojenské základny. Mnoho rozvojových zemí se sice pokusilo vytvořit vlastní mocenský blok – tzv. Hnutí nezávislých zemí, avšak i tyto země byly nakonec do mocenského souboje vtahovány. Pravda ovšem je, že výměnou za tyto mocenské zájmy byly velmocí skutečně ochotny rozvojovým zemím pomoci a nejspíše očekávaly i rychlý růst životní úrovně.

60. LÉTA

Roku 1960 byla na půdě OSN vyhlášena Dekáda rozvoje. Všeobecně se tehdy očekával rychlý hospodářský zázrak – podobný jako v západní Evropě. Projekt mezinárodního rozvoje měl být vlastně obdobou Marshallova plánu pro evropské ekonomiky. Rozvojové země tak měly během jednoho či dvou desetiletí dohnat západní země. Nicméně tyto naděje se nesplnily. Hospodářský růst rozvojových zemí nebyl zdaleka tak rychlý, jak se předpokládalo. Avšak na druhou stranu vykazovala většina zemí růst více než 5% HDP na osobu ročně.

Navzdory ekonomickému růstu však byl na konci 60. let počet chudých lidí mnohem větší, než když projekt začal. Rozvoj měl ve skutečnosti za následek to, že ve většině těchto zemí vznikla málo početná střední třída, jež byla integrována do globální ekonomiky, a jejíž životní styl se víceméně blíží našemu. Drtivá většina lidí je však stále závislá na tradiční ekonomice, která je však stále více devastována.

70. LÉTA

Dosavadní rychlý ekonomický růst byl umožněn především poměrně vysokými cenami zemědělských produktů a surovin, které již tyto země produkovaly. Vysoké ceny surovin byly dány především hospodářskou konjunkturou ve vyspělém světě, avšak v 70. letech se rozvoj začal zpomalovat a nakonec došlo ke krizi. Ta těžce dolehla na rozvojové země především v důsledku poklesu cen surovin.

Na Západě v té době probíhají široké diskuse o smyslu rozvoje a o příčinách neúspěchu. Rodí se teorie, které kritizují, že investice směřují jen na rozvoj průmyslu a vyzývají k soustředění investic na sociální sféru, k odstranění chudoby a na tvorbu nových pracovních míst.

Dokonce prezident Světové banky Robert McNamara vyzýval rozvojové státy i zahraniční investory k přímému útoku na chudobu nejchudších 40% obyvatel. Nic takového se ovšem nestalo. Britský ekonomický poradce E.F. Schumacher zase hlásal, že místo velkých podniků a velkochovů by měl být podporován rozvoj drobných firem a farem. Proslul zejména svou knihou *Malé je krásné*. Touto teorií se inspirovala řada nevládních organizací, které právě tehdy začínaly v rozvojových zemích působit. Jejich úspěch – i když v malém měřítku – pak ostře kontrastoval s chabými výsledky oficiální pomoci.

V Africe v reakci na rostoucí útlak rostla popularita filozofie tanzánského presidenta Julia Nyerereho o socialistické soběstačnosti – tzv. udžamá. V Brazílii proslul učitel Paulo Freire, který hlásal, že je třeba podněcovat lidové uvědomění a kreativitu namísto ožebračování lidu. Proslula zejména jeho kniha *Pedagogika utlačovaných*.

Roku 1973 země OPEC zvýšily cenu ropy a brzy na to se spojil velký počet rozvojových zemí a na půdě OSN v rámci skupiny Group 77 společně požadovaly vytvo-

ření „Nového ekonomického pořádku.“ Zejména tedy úpravu cen surovin. Tehdy se zdálo, že si rozvojové země skutečně budou schopny vydobýt lepší postavení ve světě. Dokonce Henry Kissinger později přiznal, že vyspělé země byly ochotny o tom jednat.

80. LÉTA

V 80. letech se již rozvoj jednotlivých zemí velmi diferencuje. Řada zemí Předního východu zažívá mohutný vzestup. Z Hong Kongu, Singapuru, Jižní Koreje a Tchajwanu se stávají tzv. ekonomičtí tygři a rychle se rozvíjejí i některé země Jižní Ameriky. Ostatní rozvojové země, a zejména africké země, naopak zažívají tíživou dluhovou krizi. Např. Spojené arabské emiráty dosahují HDP 13 000 \$ na osobu. Pákistán má HDP pouhých 130 \$ na osobu. Přesto byly obě tyto země považovány za rozvojové země.

Světová banka a Mezinárodní měnový fond využívají dluhů rozvojových zemí k prosazení tvrdých neoliberalních reforem v rámci Structure Adjustment Program. To má za následek úplné vydrancování ekonomik rozvojových zemí a ještě větší ožebračení tamějšího lidu. 80. léta znamenala pro mnohé rozvojové země (Afrika, Jižní Amerika) ztracenou dekádu. Více než 60% rozvojových zemí zažilo pokles HDP na osobu. V této době se obrátil tok kapitálu: z chudého Jihu do bohatého Severu nyní proudí větší finanční toky (příspěvky, půjčky, investice), než obráceným směrem. V roce 1980 byly dluhy všech rozvojových zemí 660 miliard \$. Roku 1990 činily tyto dluhy, přes všechny brutální škrtky v sociální sféře, již 1 540 miliard \$.

Nový přístup k rozvojovým zemím vyvolal značné pobouření jak na Jihu tak na Severu. Kritizují ho i mnohé neziskové organizace.

90. LÉTA

Po skončení studené války mnozí očekávali, že vyspělé země se konečně budou moci soustředit na mohutnou podporu chudých zemí. Objem pomoci se však ve skutečnosti zmenšil na historické minimum 0,22% HDP, neboť již nebylo strategicky důležité podporovat některé země.

1. DESETILETÍ

Na Summitu OSN roku 2000 byly stanoveny cíle na rok 2015. Ty zahrnují např. snížení počtu extrémně chudých lidí na polovinu, snížení dětské úmrtnosti o 2/3, zastavení šíření HIV/AIDS, dostupnost základního vzdělání ap. Vůbec nic však nenasvědčuje tomu, že by těchto cílů mělo být dosaženo.

Po 11. září se znovu oživila debata o tom, že je potřeba chudým lidem skutečně pomáhat. Na summitu OSN roku 2002 prohlásil prezident Peru Alejandro Toledo, že „mluvit o rozvoji znamená mluvit o nejdůležitější bitvě proti terorismu.“ Na Summitu G8 roku 2005 v Gleneaglesu ve Skotsku, bylo odsouhlaseno zvýšení pomoci o 130 miliard \$ ročně a škrtnutí části dluhu. Odpuštění dluhu je však vždy jen takové, aby motivovalo danou zemi splácet zbývající dluh.

DNES

Na světě dnes žije 2,8 miliard lidí za méně než 2\$ denně. To je více než byl celkový počet lidí na planetě v roce 1950, kdy rozvojová pomoc začala. Z toho přes 1 miliardu lidí žije za méně než 1 \$ denně. V 70 až 80 zemích je dnes životní úroveň nižší než před 30 lety.

Neustále se rozvírají nůžky mezi vyspělými a chudými zeměmi. V roce 1820 byla mezera mezi pěti nejvyspělejšími a pěti nejchudšími zeměmi (měřeno HDP na osobu) 3:1. Roku 1913 to bylo 13:1 ; 1950, 35:1 ; 1973, 44:1 ; 1992, 72:1.

62 těžce zadlužených chudých zemí upadá do stále větší chudoby – a to navzdory odepsání asi 100 miliard \$. 30 milionů lidí ročně zemře kvůli HIV.

MEZINÁRODNÍ PŘÍSPĚVKY

Vyspělé země byly vždy skoupé na poskytování pomoci rozvojovým zemím. V 60. letech při spuštění Dekády rozvoje bylo stanoveno, že by každá země měla na rozvojovou pomoc přispívat částkou ve výši 1% svého HDP. To nikdy nebylo dodržováno, a proto byla tato částka v 70. letech snížena na 0,7% HDP. Ani tuto částku však drtivá většina zemí nesplňuje. Překračují ji pouze Norsko, Dánsko, Lucembursko, Švédsko a Nizozemsko. Např. Velká Británie dává jen 0,36 % HDP a USA pouhých 0,15 % HDP.

Většina zemí přitom směřuje své příspěvky do několika vybraných zemí, v nichž má zvláštní mocenské zájmy. USA podporuje Izrael, UK Gibraltar a Falklandy, Francie frankofonní Afriku, Portugalsko a Nizozemsko své bývalé kolonie. Nejméně rozvinuté země dostávají jen 24,6 % celkové pomoci, zatímco třeba nižší středně příjmové země dostávají 35,7% z celkové pomoci.

Veliká část prostředků je přitom investována do zbraní, jako v případě Izraele či Egypta, nebo skončí v kapsách vládnoucí byrokracie. Dárcovské země také dohlížejí na to, aby velká část finančních příspěvků byla využita na koupi jejich zboží. Např. USA se takto vrátí 70% jejich příspěvků na rozvojové země. Dárcovské země také vysílají do chudých zemích své technické kádry, akademiky, výzkumníky, ap. Na financování

těchto odborníků jde přitom 25% světové pomoci rozvojovým zemím.

EKONOMICKÝ ROZVOJ – V ZÁJMU KOHO?

ROZVOJOVÁ ČISTKA

V důsledku budování přehrad, růstu měst, zabírání půdy agrofirmy, stavby průmyslových zón ap. přichází každoročně 10 milionů lidí o svůj domov. Toto číslo se blíží počtu lidí (12 milionů), jež musí každoročně opustit domov kvůli válkám a přírodním katastrofám. Tito lidé však mají naději, že se jednou budou moci do svých domovů vrátit. Stavba přehrad či průmyslových zón však připravuje lidi o domov trvale. Lidskoprávní specialista z Massachusetts Institute of Technology v USA navíc zjistila, že mezi vyhnanými lidmi je disproporčně vysoký počet příslušníků etnických menšin. Je tedy pravděpodobné, že průmyslové projekty jsou často budovány přednostně na území, která jsou obývána etnickými menšinami, a rozvoj je tak využíván jako záminka k etnickým čistkám. Počet takto vyhnaných lidí je přitom často velmi podceňován. Nedávno se např. zjistilo, že do statistik nebyla započítána celá zničená tibetská a mongolská města.

MODERNÍ A TRADIČNÍ EKONOMIKA

Představa, že zaostalé země = chudoba je zcela nekorektní. Lidé v rozvojových zemích nebyli zdaleka tak chudí, jak se často soudí. Většina lidí měla svá drobná hospodářství a mohli využívat bohaté plody přírody. Lidé žili skromně, ale byli zcela soběstační. Když však začala probíhat „rozvojová pomoc,“ začal se zde rodit moderní průmysl, který vytlačuje tradiční řemeslnou výrobu a velký agrobusiness, který zase likviduje drobné farmáře. Je to klasický průběh první fáze kapitalismu, kdy velký průmysl vytlačuje malovýrobu a proletarizuje tak široké vrstvy lidí, ale

zároveň ještě není schopen uvolněnou pracovní sílu vstřebat.

Na jedné straně se tak tvoří bohatší střední třída, jež je integrována do globální ekonomiky a je svázána s moderním průmyslem. Na druhé straně je zde chudá většina, jejíž postavení se stále propadá. Např. asi 200 milionů lidí v Indii a 300 milionů lidí v Číně se přibližuje západnímu způsobu života. Ostatní obyvatelé těchto zemí však žijí v naprosté chudobě. V Indii provedla Světová banka na 60 000 studií, z nichž všechny bez výjimky potvrzují, že většina lidí hodnotí svou situaci jako neustále se zhoršující.

Na tradiční ekonomice však dnes stále závisí životy 1/3 světové populace, tj. asi dvou miliard lidí. Tito lidé se pak dostávají do zcela zoufalé situace. Např. afghánský rolník Siya Sang na západě Afghánistánu byl nucen prodat jedinou cennost, kterou bylo možno zpeněžit na trhu – svou dvanáctiletou dceru za 80 \$ do manželství, aby uživil zbytek rodiny. Takovéto prodávání dívek do manželství je široce rozšířené v mnoha krajích Asie a Afriky. Miliony lidí pak přežívají jen díky přírodním zdrojům, jako je voda, dřevo, otop, materiál na domy, léčivé byliny ap. Tyto přírodní zdroje jsou však ve stále větší míře privatizovány.

Mnoho lidí z venkova je nuceno hledat práci ve městech, a zde pak vznikají ohromná předměstí slumů. Je zde vysoká míra ekonomické migrace. Kvůli prohlubující se chudobě v rozvojových zemích roste kriminalita, ulice jsou plné žebrajících dětí, vzkvétá prostituce – velmi často dětská – a obchod s dívkami.

DLUHY A SPEKULACE

Přestože je průmyslový rozvoj často líčen jako nezbytný předpoklad pro překonání chudoby, ve skutečnosti jde veškerý zisk nadnárodním korporacím a bankám. Industrializace zapříčinila ohromné zadlužení rozvojových zemí. Zvyšující se příjmy,

jež stát získává díky průmyslu, jdou tak na splácení stále se zvyšujících dluhů.

V poslední čtvrtině 20. století se hlavními tvůrci a kontrolory ekonomiky staly nadnárodní korporace. Jejich počet za tu dobu narostl ze 7000 na 38 000 s 250 000 pobočkami. Ovládly produkci potravin, nápojů, kuřiva, oděvů, aut, sportu, muziky, televizního vysílání ap. Investice nadnárodních korporací tvoří hlavní část kapitálového pří toku do rozvojových zemí. Tyto investice vzrostly z 209 miliard \$ v roce 1990 na současných 1118 miliard \$.

V 90. letech dotlačila IMF a WB rozvojové země k otevření finančních trhů. Země, jež tak učinily, zažily explozi měnových transakcí – krátkodobých spekulací. V roce 1980 byla průměrná hodnota denních transakcí 80 miliard \$. Dnes je to 1 210 miliard. Liberalizovaný finanční trh pak velice destabilizoval ekonomiku a učinil ji mnohem náchylnější k ekonomickým krizím. Asijská krize pak způsobila, že např. v Indonésii roku 1998 narostl počet lidí žijících pod hranicí chudoby o 75 milionů lidí ve srovnání s rokem 1996. Podobná situace proběhla také v Mexiku, Rusku a Argentíně.

MALÉ JE KRÁSNÉ – PŘÍCHOD MIKROKREDITU

Režimy v rozvojových zemích téměř vždy podporují moderní velkoměsta s moderním průmyslem, budování nových průmyslových zón, letišť, přehrad, elektrárén ap., zatímco tradiční ekonomika slouží jen jako zdroj prostředků a je nemilosrdně plundrována. Již Schumacher však přesvědčivě dokazoval, že drobné farmy dokáží často lépe využívat půdu než velké statky, a že malé a střední podniky dokáží často lépe uspokojovat potřeby lidí než ty velké.

Tato myšlenka v 80. letech přilákala řadu investorů. Když profesor ekonomie Mohamed Yunus navštívil vesnici v Bangladéši, tak byl velice překvapen tím, že žena vyrábějící bambusové židličky, vydělávala každodenně 2 centy z celkového výtěžku 22 centů. To je sice nepatrná částka, avšak představuje to více než 9 % zisk. V tom Yunus viděl ohromný potenciál pro rozvoj podnikání, který se však nemůže realizovat, neboť extrémně chudým lidem nikdo nepůjčí peníze. Vytvořil proto banku pro chudé Grameen Bank, jež začala poskytovat malé půjčky i těm nejchudším lidem, jako právě bangladéšským ženám. Za splácení půjčky pak ručí celá komunita. Takže pokud dlužník není schopen splácet, pak celá komunita žádné další půjčky nedostane.

Roku 1998 měl již Grameen Bank 12 000 zaměstnanců. Dlužníků je 2 300 000 a každý měsíc je takto půjčeno 35 milionů \$.

Díky těmto malým půjčkám se rozvinulo ohromné množství drobných živností a podniků – asi 500 typů ekonomické aktivity jako např. výroba kosmetiky, hraček, parfémů, sítí na komáry, svíček, bot, chleba, hodin, deštníků, koření, prskavek, nealkoholických nápojů ap. Míra návratnosti je přitom 98% ve srovnání se směšnými 10% ostatních bangladéšských rozvojových bank. Od té doby vzniklo mnoho podobných institucí. Malé půjčky chudým lidem jsou známy jako „mikrokredit“.

Roku 1984 navštívil Rajendra Singh vyprahlý indický stát Rajasthan. Nalezl zde vesnici bez vody, odkud se lidé houfně stěhovali do měst. Na návrh vesnických starších Singh vzkřísil tradiční zavlažovací technologie a vybudoval rozsáhlé nádrže na vodu v řečištích řek, jež se plní během monzunů. Tato technologie umožnila agrární ekonomickou transformaci 147 vesnic. 2/3 z těchto zařízení byly přitom postaveny bez pomoci inženýrů a za směšně nízké náklady. Tato technologie se stala bodem obratu pro další indické státy jako Gujarat, Maharashtra, Madhya Pradesh. Rajendra Singh však neustále čelí útokům byrokracie, která se snaží těmto projektům zabránit a již 377 krát se tyto stavby pokusila zbourat. Byrokracie a ekonomové nemají o tento druh rozvoje zájem.

HLEDÁNÍ ROVNOVÁHY

Je jasné, že tradiční ekonomika nemůže ve všem nahradit velkopřmysl, stejně jako tomu nemůže být obráceně. Bylo by proto nanejvýš potřeba vytvořit rovnováhu mezi rozvojem moderního průmyslu a tradiční ekonomiky, tak aby průmysl nelikvidoval, ale spíše vytvářel nové příležitosti pro tradiční ekonomiku. Tradiční ekonomika zahrnuje činnosti, jako např. prodávání vody, sběr odpadků, uklízení ulic, výrobu potravin ap. K rozvoji této ekonomiky je však důležité zejména to, aby se postupně zvyšovala koupěschopnost lidí.

IMF a WB však jakoukoli ochotu lidí za něco platit bere jako důvod pro další škrtky ve veřejné sféře, které představují základ „Poverty reduction strategies.“ Lidé jsou nuceni nově platit za lékařskou péči, školství, vodu, kanalizaci ap. V Ghaně, která je často dávana za příklad efektivity strategie IMF a WB, musí např. i nejchudší těhotné matky platit za lékařskou péči, za porodnici, nebo třeba za kbelík vody. Tímto způsobem je rozvoj chudých zemí zcela podvazován a situace se stále zhoršuje.

Po rozsáhlých rolnických protestech v Číně začala vláda více investovat do zlepšení životní úrovně na venkově. Také v Indii byl spuštěn program pro vytváření nových pracovních míst na venkově. Jak budou tyto snahy úspěšné, ukáže budoucnost.

SPOLEČENSKÝ ROZVOJ

Rozvojová pomoc zahrnuje mnoho úspěchů i mnoho neúspěchů. Již v 50. letech spustily WHO a UNICEF „velký útok na epidemické nemoci napříč rozvojovým světem.“ Díky očkování, penicilínu, či sprejům proti komárům byly podstatně zredukovány nemoci jako malárie, jež např. v Indii poklesla ze 100 milionů případů ročně na 80 000. Podobně úspěšné bylo také tažení proti neštovicím či dětské obrně, a to především v Asii.

Naopak neúspěšný byl boj proti podvýživě. Podvýživa byla tehdy identifikována především jako nedostatek bílkovin. Vědci proto připravili potravinové doplňky z drčených olejových semínek, arašídů, soji, a ryb. Avšak žádné potravinové doplňky samozřejmě podvýživu zastavit nemohly.

Podobně neúspěšné byly také snahy zajistit dodávky vody pro chudé vesnice. Nejen že tyto projekty nebyly téměř nikde dokončeny, ale jakmile došlo i k sebemenší poruše (např. čerpadla), nebyly k dispozici žádné náhradní díly, ani kvalifikovaní lidé, jež by poruchu opravili. Systém dodávky vody proto na většině míst brzy selhal. Ze stejného důvodu selhalo také např. nasazování traktorů do zemědělství v Tanzánii.

ZDRAVOTNICTVÍ

Rozvoj zdravotnictví trpí podobnými problémy, jako rozvoj ekonomiky. Problém je v tom, že v chudých zemích jsou rozvíjena moderní plně vybavená zdravotnická zařízení, jejichž provoz je neobyčejně nákladný, a které ovšem dokáží poskytnout pomoc jen velmi malé části obyvatel. 90% rozpočtu na zdravotnictví jde tak na provoz několika moderních nemocnic, které však může využívat nanejvýš 10% obyvatel. O zdraví většiny obyvatel se tak nestará nikdo. Zvláště po tvrdých neoliberalních reformách tak mají nárok na zdravotní péči jen ti nejbohatší.

Určitým řešením jsou kurzy pro „venkovské lékaře“, kteří jsou instruováni tak, aby si dokázali poradit s nejběžnějšími chorobami, a aby dokázali rozeznat ty nemoci, které vyžadují náročnější léčbu. Do moderních nemocnic jsou tak dopravovány jen ty nejzávažnější případy. Tento model se hojně rozšířil např. v Číně. Prosazuje se však také v Bangladéši, Tanzánii, Guatemale a jinde. Nahromaděné zkušenosti z tohoto modelu se pak staly základem pro strategii WHO – Základní zdravotní péče (1978), která vlastně představuje ideologický útok na západní přístupy.

VZDĚLÁVÁNÍ

Na počátku rozvojové pomoci byl na vzdělání kladen důraz, neboť během budování velkých národních projektů byl

zapotřebí vysoký počet vzdělaných lidí. Na vzdělávání šlo zpočátku 15 – 25% rozpočtů rozvojových zemí. Hlavním problémem vzdělávacího systému je však opět to, že většina rozpočtu na vzdělávání jde na provoz malého počtu moderních škol a univerzit, které však dokáží poskytnout vzdělání jen malému počtu lidí. Možným řešením je opět model „venkovského učitele.“ Osvědčila se přitom praxe, kdy tito učitelé (platí to ale i o lékařích ap.) jsou příslušníky komunity, ve které působí.

Nárůst vzdělanosti je nutný nejen pro rozvoj ekonomiky, ale právě např. pro rozvoj vzdělávacího a zdravotního systému. Všechny provedené studie navíc potvrzují, že s vyšší mírou vzdělání se také šíří plánované rodičovství. To připouští i WB. Avšak její neoliberalní politika způsobila, že počet negramotných dětí, jenž roku 1990 činil 100 milionů, se do roku 2000 zvýšil na 120 milionů. V roce 2003 to bylo 115 milionů, avšak stále je to mnohem více než před dvaceti lety.

PŘEMĚNA ROZVOJOVÉ MISE

Z iniciativy bývalého pákistánského ministra financí Mahbub ul Haqa, vyšel roku 1990 první z každoročních Human Development Report. Ten vzkřísil myšlenku, že by rozvoj chudých zemí měl být namísto ekonomických kritérií měřen spíše věkem dožití, dětskou úmrtností, negramotností, podvýživou ap. Z těchto kritérií pak byl vytvořen index HDI. Porovnáním různých zemí pak zjistíme, že výška HDI ani zdaleka neodpovídá ekonomické vyspělosti. Např. Vietnam s 2000\$ HDP na osobu má vyšší HDI než Guatemala s 4000\$ HDP na osobu. Saudská Arábie s HDP 13 000\$ pak má jen nepatrně vyšší HDI než Thailand s 8000\$ HDP. Relativně vysoké HDI má Kuba, Tchajwan, Mexiko, Sri Lanka, Egypt, Vietnam.

Je nutné vyvíjet tlak na to, aby se rozvojová pomoc soustředila daleko více na rozvoj sociální sféry než na ekonomiku. Roku 1994 navrhl World Social Summit, aby šlo 20% rozpočtu rozvojových zemí a 20% zahraniční pomoci na rozvoj sociálních služeb. Nakonec však rozvojové země takto vydaly jen 12 – 14% a ze zahraniční podpory to bylo 15%.

UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Ekonomický rozvoj založený na neustálém zvyšování produkce již poslední půlstoletí naráží na nepřekonatelné limity. Hlavními problémy jsou: odlesňování, eroze půdy, nadměrný rybolov, zvyšující se potřeba potravin a čisté vody, nadměrná těžba, spalování fosilních paliv, globální oteplování, tenčení ozonové vrstvy, znečišťování půdy a vody chemikáliemi, ropné skvrny, rostoucí doprava, ap. Environmen-

tální aspekt v souvislosti s rozvojem se začal objevovat v 70. letech. Přelomový byl v tomto ohledu Brundtland Report 1987. Od Earth Summitu 1992 je již pojem „udržitelnost“ trvale spojen s pojmem „rozvoj.“

POPULAČNÍ RŮST

První teorie o ekologických hrozbách svalovaly většinu viny na rozvojové země – především kvůli vysokému populačnímu růstu. Některé velmi lidnaté státy jako Čína a Indie vzaly riziko růstu populace vážně. Čína od roku 1979 uplatňuje politiku jednoho dítěte, Indie se v 70. letech dokonce pokusila o nucenou sterilizaci – od níž však kvůli velikému odporu obyvatelstva musela odstoupit. Mnoho jiných zemí však tento přístup odmítalo. Růst populace byl vnímán jako nutná podmínka pro budování národa a antikoncepce byla brána jako rasistické opatření imperiálních mocností. Proti antikoncepci se stavěl i Vatikán.

V chudších částech světa – hlavně v Africe a Asii – je populační růst větší než 2% za rok. Důsledkem takto rychlého růstu je velmi mladá populace. Nadpoloviční většinu obyvatelstva tvoří v těchto zemích lidé do patnácti let. Exponenciální růst způsobil, že se za pouhých šestnáct let zvýšil počet lidí na zemi o 50%. Za 25 let se zdvojnásobil. Zatímco zvýšení počtu lidí z jedné miliardy na dvě miliardy trval 120 let, tak nárůst ze dvou na tři miliardy lidí trval pouhých 35 let (1960).

Je však třeba si uvědomit, že vysoký populační růst je typickým rysem všech předindustriálních společností. Mít hodně potomků je základní strategií pro přežití, neboť potomci představují potřebnou pracovní sílu pro drobná hospodářství a jsou podmínkou pro zajištění života ve stáří. Teprve při přechodu lidí do měst a do peněžního hospodářství začnou být děti vnímány jako finanční přítěž. Právě v této fázi také dochází v zemi k demografickému přechodu. Na konci tohoto století byl celkový populační přírůstek 1,2% za rok, avšak v nejchudších zemích je nadále velmi vysoký. Populační růst je stále velkým problémem, ale alespoň se snižuje. Zastavení populační exploze si přitom vyžaduje především rozvoj nejchudších částí světa, růst vzdělanosti a mnohem větší důraz na rozvoj sociální sféry.

SEVER A JIH

Spotřeba přírodních zdrojů ve vyspělých zemích je v současné době neudržitelná. Např. USA s 5% světové populace spotřebuje 25% fosilních paliv, vyprodukovaných za rok na celém světě. Lidé v USA přitom nečelí téměř žádným přímým zpětným vazbám. Naopak v rozvojových zemích je znečišťování vody, ovzduší

a půdy, nedostatek vody a energie ap. velmi znatelné.

NEDOSTATEK POTRAVIN

Na světě dnes hladoví 800 milionů lidí. Většina hladovějících přitom žije na venkově a hlavní příčinou úpadku venkova je právě drtivá konkurence ze strany velkého agrobusinessu a dovozu štedře dotovaných potravin.

NEDOSTATEK VODY

Dnes je na světě 1,1 miliardy lidí, kteří nemají dostatek pitné vody. 2,6 miliardy lidí trpí nedostatkem vody pro základní hygienu. Hlavním důvodem nárůstu spotřeby vody není populační exploze, ale rozvoj intenzivního zemědělství vyžadující zavlažování, a stále větší plýtvání vodou ze strany bohatší střední třídy.

Zdrojů čisté vody navíc ubývá vlivem znečišťování a vlivem odlesňování a vysychání půdy. Výmluvný je výrok jednoho farmáře ve Vietnamu: „My víme, že kácením lesů vysychají zdroje vody a výroba dřevěného uhlí způsobuje požáry, ale nemáme na výběr, protože máme hlad.“

Logika trhu pak vede k tomu, že se voda, které je nedostatek, stále zdražuje. Místo aby se tedy s vodou šetřilo, tak je odpírána chudým lidem.

ROZVOJ A POLITIKA

Již v samotných počátcích rozvojové pomoci vládly ve většině chudých zemí totalitní a diktátorské režimy s mocnou byrokracií, opírající se o třídu velkých statkářů. Představa, že z ekonomického rozvoje budou mít prospěch všichni, je samozřejmě velmi naivní. Pokud ekonomický rozvoj vyžaduje razantní transformaci přírodních a lidských zdrojů, pak je jasné, že se této transformace chopí právě vládnoucí třída, které pak spadne do klína veškerý zisk.

ODPOR

Dlouhou dobu převládal názor, že řešení chudoby je v protikladu s řešením ekologických problémů. Avšak rozvoj moderního průmyslu, těžby a agrobusinessu vede ke kácení lesů, vyhánění rolníků z půdy, zabírání zdrojů vody, k zamořování celé krajiny, ap. Dochází tedy k ničení přírodních zdrojů, na kterých přímo závisí životy dvou miliard lidí. Za poslední půlstoletí došlo v mnoha rozvojových zemích k mohutnému rozvoji široce podporovaných lidových hnutí, které bojují jak proti bídě, tak proti likvidaci životního prostředí. Tato hnutí mají většinou své jádro na venkově – velmi často mezi domorodým obyvatelstvem – a prostřednictvím internetu komunikují s celým

světem např. s řadou neziskových organizací ve vyspělých zemích.

Takováto hnutí existují třeba na severozápadě Brazílie v povodí Amazonie, kde bojují proti ničení tropického pralesa. V Nigérii existuje lidové hnutí, které již řadu let bojuje proti firmě Shell, BP a dalším ropným společnostem, jež zamořují celé okolí řeky Niger. Velmi známé bylo hnutí Zapatistů v Mexiku, které vedlo mohutné protesty proti vytvoření zóny volného trhu NAFTA a za demokratická a sociální práva. Podobné hnutí stálo také třeba za protesty v Cochabambě roku 1999

proti privatizaci vody. V Indii na řece Narmada působí od 80. let mohutné hnutí, bojující proti stavbě přehrad.

KAM DÁLE?

Lidová hnutí odporu na Jihu a neziskové organizace na Severu tvoří hlavní politickou sílu, která bojuje za změnu povahy rozvojové pomoci. Hlavním požadavkem je přeorientovat rozvoj na dosažení sociálních, nikoliv pouze ekonomických cílů. S tím také souvisí požadavek zvyšování životní úrovně lidí a podpory tradiční ekonomiky v chudých oblastech,

namísto podpory velkého průmyslu ve velkoměstech. Důležité je také rozsáhlejší využívání tradičních technologií, jež bývají často mnohem šetrnější a levnější než moderní průmysl. Zastaveno musí být také jakékoli zabírání dalších přírodních zdrojů a zamořování životního prostředí, což je rovněž způsobeno rozvojem velkého průmyslu.

Psáno podle knihy International Development (Maggie Black, 2007). Předneseno při příležitosti celostátní schůze Socialistické Solidarity.

PÍSKOVÁNÍ: MÁTE DOMA NEBEZPEČNÉ DŽÍNY?

ANNA LAZOROVÁ

Ročně se na světě vyrobí přibližně 5 miliard džínů. Mnoho z nich je upraveno tak, aby vypadaly „stylově obnošeně“, čehož se dosahuje také tzv. pískováním. Vzhledem k zákazu pískování v mnoha zemích tuto techniku módní společnosti přesouvají do rozvojových zemí s levnější pracovní silou a volnější legislativou, jako je například Turecko, Bangladéš, Čína nebo Mexiko.

Pro úpravu povrchu džínů se k dosažení „obnošeného“ vzhledu nebo k vytvoření určitých obrazců využívá pískování. Pískování je technika úpravy povrchu materiálu, kdy se využívá proud písku pod vysokým tlakem. V minulosti se široce využívalo v důlním a stavebním průmyslu. Manuální pískování křemenným pískem bylo zakázáno v Evropském hospodářském prostoru již v roce 1966 v důsledku závažných zdravotních rizik spojených s využitím této techniky.

Trend „ošoupaných“ džínů lze sledovat od 80. let 20. století. Samozřejmě existují i jiné metody, jak tohoto vzhledu dosáhnout – pískování je však nejlevnějším způsobem, který dokáže zabezpečit i jemnější vzory.

SMRT ZA PŮL ROKU

V mnoha zemích, kde se pomocí pískování bělí džínky, se využívá tzv. manuální pískování. Jinými slovy, dělníci ručně zaměřují hadice, ze kterých stříká pod vysokým tlakem křemičitý písek, na džínky – a do ovzduší se přitom dostává obrovské množství křemičitého prachu. Prach se dělníkům bez potřebných ochranných pomůcek dostává do plic, kde se usazuje a způsobuje nemoc zvanou silikóza. Nemoc nemá žádný lék – nemocní umírají v důsledku komplikací s dýcháním.

První případ silikózy způsobené pískováním džínů byl zaznamenán v roce 2005 v Turecku. Dodnes za pískování zaplatilo jenom v Turecku životem asi 50

▲ Manuální pískování je již dlouho zakázáno mnoha evropskými zeměmi a ve Spojených státech. Textilní průmysl je v Bangladéši exportní jedničkou a zaměstnává přes 2,2 miliónů pracujících.

lidí, dalších 5000 lidí onemocnělo (dle odhadů turecké neziskové organizace Turkish Solidarity Committee of Sandblasting Laborers). Zajímavostí je, že jestliže k rozvinutí onemocnění v těžebním průmyslu bylo potřeba 20 až 30 let, u dělníků v textilním průmyslu může být tato doba zkrácena na pouhých šest měsíců.

ZAKÁZANÉ, ALE POUZE NĚKDE

Problematika pískování džínů a dopadů této techniky na zdraví dělníků byla nejdříve zaznamenána v Turecku. Organizace Turkish Solidarity Committee of Sandblasting Laborers spojila postižené dělníky, doktory, právníky, novináře a jiné osobnosti a od července 2008 spus-

tila kampaň za zákaz pískování v Turecku. Pískování bylo oficiálně zakázáno Ministerstvem zdravotnictví v březnu 2009. Nicméně v malých a ilegálních dílnách tato technika zřejmě přetrvává. S oficiálním zákazem se výroba obnošených džínů přesunula do jiných zemí, kde je legislativa zatím volnější. S určitostí je technika dále využívána v Bangladéši, Mexiku, Číně, Pakistánu a Kambodži, pravděpodobně také v Indii, Indonésii, Egyptu, Jordánsku, a Sýrii.

MEZINÁRODNÍ KAMPAŇ ZA ZÁKAZ PÍSKOVÁNÍ

Mezinárodní kampaň Ušili to na nás! se v prosinci 2010 připojila ke spo-

▲ Manuální pískování bylo nedávno v Turecku oficiálně zakázáno poté, co bylo zjištěno, že vedlo ke čtyřiceti úmrtím. Bez používání řádné ochrany obličeje může manuální pískování vést při inhalaci křemičitého prachu z písku k silikóze, (foto: Allison Joyce)

lečnému manifestu Turkish Solidarity Committee of Sandblasting Laborers a mezinárodní organizace Clean Clothes Campaign. Manifest vyzývá oděvní firmy, aby zastavily výrobu a prodej takto upravených džínů. Koalice organizací prostřednictvím uvedeného manifestu a za podpory spotřebitelů tlačila na firmy, aby přebraly odpovědnost a zakázaly techniku pískování ve svém dodavatelském řetězci.

Na počátku kampaně bylo jenom málo firem, které si rizika pískování přiznaly a zakázaly používání této techniky. Prvními vlašťovkami byly firmy Levi-Strauss a Hennes & Mauritz (H&M), které již v září 2010 oznámily, že pískování přestanou provádět. Kampaň oslovila více než třicet firem, které jsou u nás běžně dostupné, jako například Replay, Next,

Diesel nebo i Tesco. Zároveň organizace sdružené v kampani podpořily požadavky hlasy spotřebitelů v urgentním apelu a různými veřejnými akcemi. Na nátlak veřejnosti a médií většina dotčených firem proklamovala závazek zastavit využívání pískování ve svých dodavatelských řetězcích a využívat jiných technik bělení džínů. Závažnost problému pískování dokazuje i to, že fórum firem Business Social Compliance Initiative (BSCI) v dubnu 2011 doporučilo svým členům zakázat pískování ve svých dodavatelských řetězcích.

CESTOU JE NÁTLAK VEŘEJNOSTI

Zajímavý je příklad známé oděvní značky pro mladé, který ilustruje chování mnoha oděvních firem. Společnost nejprve mlčela a následně vyhlásila, že

veškeré bezpečnostní standardy dodržuje. V dubnu organizace Clean Clothes Campaign zveřejnila důkazy o tom, že firma pískování běžně využívá, na což v reakci firma hrozila právními postihy. Nicméně i zde nátlak veřejnosti dosáhl toho, že tato koncem května pískování ve své výrobě zakázala. Dnešní situace dokazuje, jaký význam mají občanské iniciativy a soustředěný tlak spotřebitelů. Na počátku byla turecká kampaň za zákaz pískování a reakce několika málo firem, po spuštění mezinárodní kampaně se podařilo přimět většinu oslovených firem k zakazu pískování a k deklaraci závazku firem tento zákaz důsledně sledovat ve výrobě. Nicméně kampaň má před sebou stále ještě další výzvy, mezi které patří například sledovat, jestli se zákaz skutečně dodržuje i v praxi, a také přimět k veřejnému zakazu pískování firmy, které stále odloňávají (např. Dolce & Gabbana, Armani).

Více informací o pískování a postojích firem najdete na stránce:

www.killerjeans.org

Autorka je vedoucí jednoho z programů NaZemi (společnost pro fair trade, česká nevládní organizace, která usiluje o to, aby se lidé v rozvojových zemích mohli vlastními silami vymanit z chudoby. Zaměřuje se na propojenost našeho spotřebního chování s problémy v rozvojových zemích a motivuje jednotlivce, firmy i státy přijmout za tyto problémy odpovědnost).

▲ Pracovník bez řádné ochrany obličeje pracuje v továrně na výrobu pískovaných džínů (Dháka, Bangladéš, 27. 3. 2010), (foto: Allison Joyce)

STÁTNÍ KAPITALISMUS: STALINSKÁ BYROKRACIE JE TŘÍDA

TONY CLIFF

Přetiskujeme další kapitolu z analýzy minulého režimu, kterou vypracoval Tony Cliff ve své knize Státní kapitalismus v Rusku.

Podíváme-li se na definice společenské třídy formulované různými marxistickými teoretiky, shledáme, že dle všech těchto definic je stalinská byrokracie třídou. Tak například Lenin píše:

„Jako třídy označujeme velké skupiny lidí, které se navzájem liší svým místem v historicky určitém systému společenské výroby, svým vztahem k výrobním prostředkům (ve většině případů [ale ne vždy] vyjádřeným zákony), svou úlohou ve společenské organizaci práce a následně způsobem, jakým získávají svůj podíl národního bohatství a velikostí tohoto podílu. Třídy jsou takové skupiny lidí, z nichž jedna skupina může využívat práce jiné na základě odlišného postavení v socioekonomickém systému.“

Velmi podobnou definici podává Bucharin: „Společenská třída (...) je souhrn osob, které zastávají ve výrobě stejnou funkci a které mají stejný vztah k ostatním osobám ve výrobním procesu. To se také týká vztahů k pracovním nástrojům.“

Pokud by snad stále existovala nějaká pochybnost o tom, zda lze stalinskou byrokracii označit za třídu nebo ne, stačí se podívat na Engelsovu analýzu třídy obchodníků, která se výrobního procesu ani přímo neúčastní. Engels píše: „Civilizace vede k třetí dělbě práce: vzniká třída, která se již nezabývá výrobou, nýbrž jen směnou výrobků – třída obchodníků. Všechny

dosavadní počátky tvoření tříd souvisely výhradně s výrobou; rozdělily lidi zúčastněné na výrobě na ty, kteří práci řídí, a ty, kteří ji provádějí, anebo na výrobce ve větším či menším měřítku. Zde se objevuje poprvé třída, která nemá žádnou účast na výrobě, zmocňuje se vedení výroby vcelku a výrobce si hospodářsky podmaňuje; třída, která se stává prostředníkem mezi dvěma výrobci, kterou není možno obejít a která je vykořisťuje oba. Pod záminkou, že odnímá výrobcům námahu a riziko směny, že rozšiřuje odbyt jejich výrobků na vzdálené trhy, že je tím nejužitečnější třídou obyvatelstva, tvoří se třída parazitů, pravých společenských příživníků, která jako odměnu za své ve skutečnosti velmi nepatrné výkony sbírá smetanu jak domácí, tak cizí výroby, získává rychle obrovská bohatství a příslušný vliv ve společnosti, a právě proto v období civilizace uchvacuje stále nové a nové počty a stále více ovládá výrobu, až konečně vytváří vlastní produkt – periodické obchodní krize.“

Ve světle této definice je jasné, proč Marx označoval kněze, právníky, atd. jako „ideologické třídy“, které mají třídní monopol na to, co Bucharin výstižně nazývá „prostředky duševní produkce“.

Nazývat stalinskou byrokracii kastou by bylo chybné z následujících důvodů: zatímco třída je skupina lidí, kteří zaujímají určité místo v procesu výroby, kasta je

skupina s vlastními právy; příslušníci kasty mohou patřit do různých tříd a na druhou stranu mohou být v jedné třídě členi z různých kast; kasta je výsledkem relativní nehybnosti ekonomiky – pevné dělby práce a nehybnosti výrobních sil – zatímco stalinská byrokracie byla transformována na vládnoucí třídu právě dynamikou rozvoje ekonomiky.

STALINSKÁ BYROKRACIE – EXTRÉMNÍ A PŘÍMÉ ZTĚLESNĚNÍ KAPITÁLU

Marx píše: „Kdyby v sobě neztělesňoval kapitál, neměl by kapitalista žádný historický význam a žádné právo na historickou existenci (...) Ale protože představuje ztělesnění kapitálu, není hnán kupředu užitnými hodnotami a jejich spotřebou, nýbrž směnnou hodnotou a jejím zvětšováním. Fanaticky usiluje o vytváření hodnot a nemilosrdně nutí lidstvo vyrábět pro potřeby samotné výroby (...) To vede až k tomu, že veškeré jeho jednání je jen funkcí kapitálu. Vlastnosti kapitálu se proměňují v jeho vědomí a vůli, zatímco jeho osobní spotřeba zůstává již jen jako krádež spáchaná na akumulaci (...) Proto šetří, šetří, šetří a přeměň co možná největší podíl nadhodnoty nebo nadproduktu na kapitál! Akumulace pro akumulaci, výroba pro výrobu.“

Získávání nadhodnoty a její přeměna na kapitál – dvě funkce tvořící základ kapitalismu – se od sebe oddělily, tak jako se oddělilo vlastnictví od řízení. Úkolem řízení je získávat z dělníků nadhodnotu, zatímco vlastník řídí její transformaci na kapitál. Pro kapitalistickou ekonomiku jsou nutné jen tyto dvě funkce, avšak z akcionářů se ve stále větší míře stávají spíše konzumenti určité části nadhodnoty. Spotřeba určitého podílu nadhodnoty vykořisťovateli není pro kapitalismus nijak specifická. Ta existovala za všech třídních systémů. Co je na kapitalismu specifického je akumulace pro akumulaci s cílem obstát v konkurenci.

V kapitalistických korporacích je akumulace z větší části institucionální. Finanční korporace se financují samy, zatímco divi-
denda vyplácená akcionářům jsou využívána spíše k vlastní spotřebě. Za státního kapitalismu, který by se vyvinul postupně z monopolního kapitalismu, by se z akcionářů stali především spotřebitelé, zatímco stát by se stal hlavním aktérem akumulace.

Čím více roste podíl nadhodnoty věnované akumulaci vůči spotřebované nadhodnotě, tím čistější formu kapitalismus má. Čím více roste relativní váha vlastníka vůči akcionářům, nebo jinak – čím více dividend je podřízeno vnitřní akumulaci korporace nebo akumulaci ve státním sektoru, tím čistější podobu kapitalismus má.

(Všichni víme, že ti, kteří vlastní kapitál a ti, kteří tento kapitál ztělesňují, si obvykle neodpírají potěšení tohoto světa, avšak jejich osobní výdaje jsou kvantitativně mnohem menší, kvalitativně zcela odlišné od akumulace a nemají žádný zásadní historický význam.)

Můžeme tedy říci, že ruská byrokracie, kontrolující proces akumulace, je ztělesněním kapitálu v té nejčistší podobě.

Nicméně – Rusko se liší od normálního státního kapitalismu, který by se postupně a přirozeně vyvinul z monopolního kapitalismu. Tato odlišnost však neznamená, že by byl model státního kapitalismu bezvýznamný. Naopak, jeho největší význam je v tom, že vede k závěru, podle něhož se ruská ekonomika tomuto modelu přibližuje mnohem více, než kdyby se státní kapitalismus vyvinul postupně na kapitalistickém základě. Skutečnost, že byrokracie plní poslání kapitalistické třídy a tím se sama mění v třídu, jí dodává nejdůležitější podobu této třídy. I když se od kapitalistické třídy liší, je současně nejbližší své historické podstatě. *Ruská byrokracie jako částečná negace tradiční kapitalistické třídy je zároveň nejpřímějším aktérem dějinného posunutí této třídy.*

Říci, že byrokratická třída ovládá Rusko a tím skončit, by však znamenalo obejít kardinální problém – převládají kapitalistické výrobní vztahy. Tvzení, že Rusko je státní kapitalismus, je naprosto správné, ale samo o sobě nestačí. Je třeba také vysvětlit rozdíly v právních vztazích mezi vládoucí třídou v Rusku a vládoucí třídou ve státním kapitalismu, který se vyvinul postupně z monopolního kapitalismu. Nejpřesnějším názvem pro ruskou společnost by tedy byl pojem *byrokratický státní kapitalismus*.

ZPŮSOB PŘIVLASTŇOVÁNÍ JE U BYROKRACIE ODLIŠNÝ NEŽ U BURŽOAZIE

V Rusku vystupuje stát jako zaměstnavatel, zatímco byrokrat jen jako manažer. Došlo k úplnému oddělení funkce vlastnictví a řízení. Tak je tomu ovšem jen formálně. V zásadě je veškerý majetek v rukou byrokratů jako kolektivu – v rukou byrokratického státu. Ale skutečnost, že jednotlivý manažer nevlastní své výrobní prostředky a že svůj podíl národního důchodu získává formou platu, může člověka svádět

k myšlence, že dostává jen odměnu za svou práci stejně tak jako dělník. Práce managementu je navíc pro každý proces společenské výroby nezbytná a jako taková nemá s vykořisťováním nic společného. Rozdíl mezi funkcí dělníka a manažera je tak zahalen v mlze, neboť jsou oba zahrnuti do společenského výrobního procesu. Antagonistické třídní vztahy se jeví jako harmonické. Jak práce vykořisťovaných, tak organizace vykořisťování se jeví jako práce. Vypadá to, jakoby stát stál nad lidem jako ztělesněné vlastnictví, zatímco byrokracie, kteří řídí proces výroby, a jsou proto historickým ztělesněním kapitálu, se jeví jako dělníci, již svou prací sami vytvářejí hodnoty.

Je však zřejmé, že příjem byrokracie přímo závisí na práci dělníků a nikoliv na její vlastní práci. Již jen velikost tohoto příjmu jasně odhaluje kvalitativní rozdíl mezi příjmy byrokracie a mzdami dělníků. Pokud bychom to za kvalitativní rozdíl nepovažovali, museli bychom pak také říci, že např. pan McGowan, tedy nejlépe placený ředitel v Británii, pouze prodává svou pracovní sílu. Kromě toho stát, který je zaměstnavatelem a zdánlivě stojí nad celou společností, je ve skutečnosti kolektivní organizací byrokracie.

Co předurčuje rozdělení nadhodnoty mezi státem a jednotlivými byrokraty?

Zatímco kvantitativní dělba celkové hodnoty na mzdy a nadhodnotu závisí na dvou kvalitativně odlišných prvcích – na pracovní síle a kapitálu, rozdělení nadhodnoty mezi kolektivní byrokracii (stát) a jednotlivé úředníky na žádných kvalitativních rozdílech založena být nemůže. Nelze tedy mluvit o exaktních obecných zákonech rozdělení nadhodnoty mezi stát a byrokracii ani o zákonech distribuce bohatství mezi jednotlivé úředníky. Stejně tak se ovšem nedá mluvit ani o exaktních obecných zákonech, jimiž by se řídilo rozdělování zisku na úrok a podnikatelský zisk nebo jimž by se řídila dělba zisku mezi vlastníky různých druhů akcií v kapitalistických zemích. (Viz K. Marx, **Kapitál**, Vol. III, p.428).

Byla by však chyba předpokládat, že tato dělba zisku může být libovolně zvolena. Působí na ni totiž nejrůznější vlivy. Dělba zisku závisí na tlaku světového kapitalismu, který vyžaduje zrychlování akumulace, na materiální úrovni, které již výroba dosáhla, na klesající míře zisku, která relativně snižuje zdroje akumulace, atd. Když toto vše vezmeme v úvahu, pak je zřejmé, proč se podíl nadhodnoty vynakládaný na akumulaci stále zvětšuje. Zároveň však byrokracie, která řídí proces akumulace, nemůže přehlížet osobní touhy vlastního personálu a množství spo-

třebované nadhodnoty tak v absolutním měřítku stoupá. Tyto dva procesy mohou probíhat pouze v případě, že se neustále zvyšuje míra vykořisťování mas a že se stále objevují nové zdroje kapitálu. (To vysvětluje proces primitivní akumulace, ve kterém bylo úplně vydrancováno ruské rolnictvo a rolnictvo zemí východní Evropy.)

VÝROBNÍ VZTAHY A PRÁVO

Drtivá většina všech výrobních prostředků v Rusku je v rukou státu. Dluhopisy a jiné legální formy vlastnictví pokrývají tak malou část výrobních prostředků, že mají jen nepatrný význam.

Proč tomu tak je? Jak to, že zde neexistuje žádná výraznější tendence k zavádění různých forem soukromého vlastnictví? Proč je vlastnické právo převažující v Rusku odlišné od zbytku kapitalistického světa? Abychom mohli na tyto otázky odpovědět, musíme nejprve analyzovat vztah mezi výrobními vztahy a vlastnickým právem.

Zákon je založen na ekonomice. Majetkové vztahy jsou právním výrazem výrobních vztahů. Shoda mezi výrobními vztahy a vývojem práva však nikdy není přesná a úplná, stejně tak jako neexistuje žádná přesná a úplná zákonitost mezi hospodářskou základnou a různými prvky nadstavby. To proto, že právo nevyjadřuje výrobní vztahy přímo, ale nepřímo. Pokud by právo odráželo výrobní vztahy přímo, pak by byly všechny postupné změny ve výrobních vztazích doprovázeny okamžitými změnami v zákonech. Tím by však právo přestalo být právem. Funkcí práva je vnášet harmonii do protichůdných třídních zájmů a vyplňovat mezery, které směřují k prolomení socioekonomického systému. Aby toho mohlo být dosaženo, musí se povznést nad ekonomiku, z níž vyšlo.

Z hlediska svého obsahu je právo nepřímým odrazem materiální základny, na které spočívá, avšak z hlediska své formy se jedná o přizpůsobování a doplňování práva zděděného z minulosti. Mezi změnami ve výrobních vztazích a změnami v zákonech existuje vždy časová prodleva. Čím hlubší a rychlejší změny ve výrobních vztazích nastávají, tím je pro právo obtížnější držet s nimi krok a formálně zachovávat kontinuitu se svým minulým vývojem. Existuje nespočet historických příkladů vzestupu nových tříd, které se zdráhaly zveřejnit svůj nástup k moci, a snažily se proto svou existenci a svá práva vtěsnat do právního rámce vytvořeného v minulosti. A to přesto, že byl tento právní rámec v naprostém rozporu s jejími principy. Vzmáhající buržoazie se takto dlouhou dobu snažila dokázat, že zisk a úroky jsou jen určitým druhem renty, neboť renta z pronájmu pozemků byla tehdy vládoucí

třídou akceptována. Anglická kapitalistická třída se pokoušela odvodit svá politická práva z Magna Charta – z charty práv feudální třídy, která je z hlediska obsahu a formy v zásadním rozporu s buržoazním právem. Praxe, kdy se vládnoucí třída snaží zakrýt své výsady pod pláštíkem zákona, se v historii stále opakuje a nejvýrazněji se projevuje v okamžiku kontrarevoluce, kdy se vládnoucí třída neodvažuje otevřeně deklarovat své vítězství.

Revoluční socialismus své cíle neskrývá a zákon, který po převzetí moci diktuje, je proto revoluční jak po obsahové, tak po formální stránce. Kdyby po Říjnové revoluci zvítězily intervenční armády, jejich krvavá vláda by ihned obnovila staré zákony, zrušené Říjnovou revolucí. Protože se však byrokracie v Rusku přeměnila na vládnoucí třídu postupně, žádná kompletní změna práva nenastala. Stalinská byrokracie nyní z různých důvodů, především kvůli své zahraniční politice, stále hlásá dělníkům celého světa svou pseudo-revoluční propagandu a vítězství kontrarevoluce tak nikdy oficiálně nepřiznala.

Pokud však chceme pochopit, proč byrokracie neobnoví soukromé vlastnictví

výrobních prostředků, jímž by si formou dluhopisů či akcií rozdělila celou ekonomiku tak, aby každý člen byrokracie mohl svou ekonomickou pozici bezpečně předat synovi, pak toto vysvětlení nestačí. Musíme vzít v úvahu další faktory. Tužby třídy, kasty či sociální vrstvy jsou formovány materiálními podmínkami jejich života. Kromě svého zvláštního místa v procesu výroby má každá majetná třída svou vlastní strategii, jak si svůj díl společenského bohatství zajistit. Pokud by bylo celé lidstvo hnáno kupředu jen prostou touhou po maximálním hmotném a kulturním přínosu, pak by si socialismus přála nejen dělnická třída, ale i drobná a střední buržoazie, a dokonce i velká buržoazie. A to tím spíše, že již celé generace jejich příslušníků žijí v trvalé hrozbě vypuknutí atomové války. Tak tomu ovšem není. Když lidé tvoří dějiny, jednájí v souladu s vnější objektivní realitou, ve které se sami nacházejí a která formuje jejich přání. Feudál se snaží zvětšovat rozlohu svého panství a panství svého syna; obchodník se snaží zabezpečit své syny nashromážděním velkého množství peněz; lékař, právník a další specialisté se snaží předat svá privilegia synům poskytnutím „pro-

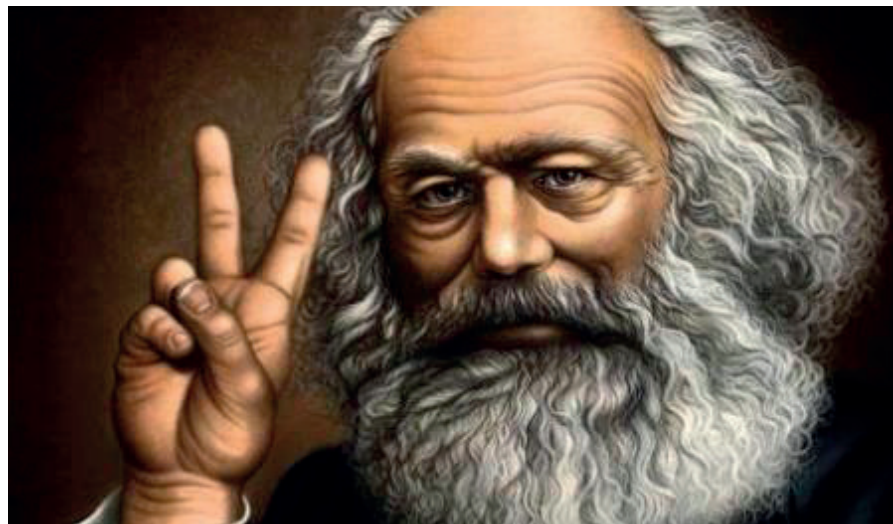
středků duševní produkce“ – vzdělání. Mezi různými třídami a vrstvami samozřejmě neexistuje žádná čínská zeď a každý se tak snaží odkázat více než jen svá zvláštní privilegia: odborníci usilují jak o duševní, tak o materiální výrobní prostředky, obchodníci získávají kromě peněz i vyšší vzdělání, atd.

Státní byrokracie, jak napsal Marx ve své Kritice Hegelovy filozofie práva, bere stát jako svůj soukromý majetek. Ve státě, který vlastní všechny výrobní prostředky má pak státní byrokracie – vládnoucí třída – vlastní způsob, jak předat potomkům své výsady. A tímto způsobem se odlišuje jak od feudálů, tak od buržoazie a profesionálů. Jestliže jsou ředitelé podniků, vedoucí oddělení a další vybírání především kooptací, pak se bude každý úředník pokoušet protlačit na tyto posty své syny. Pro byrokracii je proto klíčové především budování „kontaků“ spíše než nashromáždění, řekněme, milionu rublů (ačkoli i to má význam). Je zřejmé, že se bude zároveň snažit omezit počet uchazečů o tuto pozici – např. omezením přístupu mas k vyššímu vzdělání.

přeložil Vítězslav Lamač

JAK MAGAZÍN EKONOM VYVRÁTIL KARLA MARXE

JAN MÁJÍČEK

▲ Ekonomický poradce UBS Investment Bank soudí, že dnešní ekonomika v mnohém připomíná to, co Marx předpovídal.

Světová krize a pád neoliberálního ekonomického dogmatu otevřely otázky, které měli mnozí za dávno rozřešené. Mezi tyto otázky patří i relevance Marxovy analýzy rozvoje a konce kapitalismu. Stávající krize je závažná, a proto bylo potřeba vyrovnat se i se starými nepřáti – jejich jména se totiž začala znovu vracet.

Karel Marx a jeho dílo patří právě k oněm strašidlům, která se znovu zjevují. Se zpožděním, ale stejně jakoby s nějakou železnou zákonitostí, dostal se opět na stránky českého tisku. Karel Marx se ocitl na stránkách magazínu Ekonom v článku „Léčba Karlem Marxem“. Pozoruhodný název v prostředí českých médií, řekneme si nejprve. Směr textu je však

jasný a vychází z prostého zadání, které by se dalo shrnout takto: „Možná jsou dnes v těžkých dobách mezi námi soudruzi, kteří si myslí, že měl Marx pravdu. Ale nenechme se mýlit. Jeho učení je sice podnětné, ale cesta, kterou navrhuje, je falešná.“ Podívejme se na konkrétní argumentaci Josefa Pravce, autora článku.

Na začátku je potřeba čtenáře uklidnit, protože titulky by mohl méně ideově pevně znejistit. „Světlem obchází strašidlo hospodářské recese a spolu s ním i duch Karla Marxe. Německého filozofa, který před 150 lety předpověděl kapitalistické ekonomice stupňující se problémy a krach. A stal se proto prorokem nastupujícího komunistického hnutí, které – podle něho – mělo zajistit nejen rovnost, ale také další rozvoj výroby, techniky a vědy. Tato představa, jak prokázal pád reálného socialismu před 20 lety, selhala...“ Dobrá, takže Marxův projekt selhal. Problém, na nějž Pravce v celém článku nenarazí ani slůvkem, je to, že minulý režim nebyl Marxovým projektem. Ten, když už se někde o budoucí společnosti zmiňuje, mluví obecně buď o „sdružených výrobcích“ nebo „dikta-tuře proletariátu“, a to nejčastěji v sou-

vislosti s Pařížskou komunou z roku 1871. Ani v jednom případě neměl Marx na mysli vládu byrokratického aparátu státostrany. Jeho projekt vychází z teze, že emancipace pracujících musí být činem pracujících samotných a že výhradně společnost, v níž bude zajištěn svobodný rozvoj jedince, má podmínky pro svobodný rozvoj všech. Pravce omlouvá jen fakt, že dosud není v českém jazyce dostupná kompletní marxistická analýza minulého režimu, takže si jí nemůže přečíst. Přesto je řada prací, které by mohly autora přivést na myšlenku, že spojovat minulý režim s Marxem je nepatřičné. To by ale jednak bylo moc práce a také by to odporovalo ideovému rámci, který má být upevňován.

Pravec pro českého čtenáře shrnuje fakt, že o Marxově díle hovoří dnes řada mainstreamových a vlivných ekonomů; na rozdíl od situace před pár lety se ani nestydí, ani nemají potřebu nějak se ospravedlňovat. Naopak, Marx je mnohými chválen. Např. George Magnus, ekonomický poradce UBS Investment Bank soudí, že dnešní ekonomika v mnohém připomíná to, co Marx předpovídal. Dokonce dnes dochází i ke znárodňování některých bank, což nepatří do výbavy neoliberálního kapitalismu.

Pak se Pravec pustí do vysvětlování Marxova pojmu nadhodnota, který je součástí obecnější tzv. pracovní teorie hodnoty. Říká: „Marx se pokusil vysvětlit, jak za kapitalismu dochází k ohromným majetkovým rozdílům, v dobové řeči k vykořisťování práce kapitálem. Na trhu se podle něho objevil zvláštní druh zboží, a to pracovní síla. Její schopností je vyrábět nadhodnotu. Protože však její nositel, proletariát, nemá vlastní výrobní prostředky, musí ji nabízet vlastníkům firem, kapitalistům.“ Hned tady jsou dva problémy.

Prvním z nich je pojem vykořisťování, což není žádný dobový termín. Vykořisťování je ekonomický fakt kapitalistického výrobního způsobu. Bez něj by žádná kapitalistická ekonomika fungovat nemohla. Vykořisťování je poměr mezi cenou práce odevzdané během pracovního procesu kapitalistovi (vyjádřenou množstvím vyrobeného zboží) a cenou na reprodukci pracovní síly (výši mzdy s doplněním o průměrnou kulturní úroveň dané země a doby). Bez vykořisťování by kapitalista neměl z čeho žít, ani z čeho investovat do dalšího rozvoje své firmy. S pojmem vykořisťování se samozřejmě nese i určitá emocionální zatíženost jako něčeho špatného. Toto zatížení není dáno zavilostí kapitalisty, který si mne ruce a těší se, jak dělníky sedře z kůže, ale pro-

stou ekonomickou nutností kapitalistické ekonomiky, kterou navíc umocňuje konkurence mezi kapitalisty.

Za druhé na to navazuje zvláštní pojetí, ve kterém je pracovní síle připisována schopnost „vyrábět nadhodnotu“. Jenže nadhodnota vzniká právě jako zcizování části práce, tj. vykořisťování. Zaměstnanci pracují déle, než by museli, kdyby výrobní prostředky patřily jim, a nemuseli tak živit svého zaměstnavatele a snažit se zaplnit trh co největším počtem „svých“ výrobků v rámci konkurenčního boje. Tím se také vysvětluje klesající míra zisku spolu s neustálou potřebou investovat do nových technologií. Kapitalismus tak v historické perspektivě vyčerpává možnosti, kde by vytvářel novou nadhodnotu, protože ve všech odvětvích už je „plno“. S každou novou technologickou změnou se načas zdá, že se kapitalismu podařilo nabrat nový dech. Naposledy to byly „inovativní“ finanční deriváty. Ale i když nejde o čisté spekulace, jako v případě finančního trhu, je oživení jen dočasné, než se výrobní odvětví opět přeplní konkurenčním kapitálem.

KAPITALISMUS TO ZVLÁDNE

Marxovi je připisována jistá analytická přesnost. Konec konců i zavilý nepřítel levice, v Německu žijící politolog Petr Robejšek, v Pravcově článku tvrdí, že „jsem se netajil tím, že Karla Marxe považuji za brilantního analytika. Avšak závěry, které ze svých prací vyvodil, byly podle mého názoru chybné.“ Je pravda, že Marx předpokládal zánik kapitalismu mnohem rychleji, a to nejen na základě své vlastní zkušenosti, když se angažoval v revolučním roce 1848, ale zejména pod vlivem Pařížské komuny z roku 1871, která se pro něj stala modelem samosprávné společnosti. Kapitalismus nabral na přelomu 19. a 20. století neuvěřitelnou dynamiku. Následný vývoj potvrdil Marxova slova, že s rozvojem produkčních prostředků roste i destruktivní potenciál systému. Stejně tak další marxističtí myslitelé navázali na analýzy svého předchůdce a věrohodně vysvětlili imperialismus a světové války (Bucharin, Lenin), ale i vznik sociálního státu a bezprecedentní růst západních ekonomik (Kidron, Cliff), vznik státního kapitalismu ve východním bloku a SSSR (zejména Cliff), proměny ve třídním složení společností druhé poloviny 20. století (Wright) a posledně také novou globální krizi (Harvey, Lapavistas, Callinicos).

Jenže tento fakt unikl hned dvěma „autoritám“, které si bere Pravec na pomoc. Prvním je historik Igor Lukeš, člen

Ústavu pro studium totalitních režimů – zkrátka jasný odborník na temné mágy, jakým byl i Marx. „Jeho Kapitál je snůška špatných analýz a předpovědí. Stačí začít tím, že podle Marxe je kapitalismus neschopen se sám reformovat,“ tvrdí Lukeš. Kapitalismus opravdu není schopen změnit svou podstatu založenou na vykořisťování námezdní práce kapitálem a anarchickou konkurencí; tedy není schopen eliminovat dva faktory, které vedou k opakovaným krizím. Fakt, že si dělníci vybojovali odbory (nikoli, že vznikly, jak píše Pravec), na podstatě kapitalismu nic nemění.

Skutečným velmistrem v neznalosti se však stal druhý Pravcův pomocník, analytik společnosti Partners Pavel Kohout. Ten zná Marxe pravděpodobně jen z příruček z nějakého kurzu. Tvrdí totiž, že „celý jeho (Marxův – pozn. autora) systém stojí na jediném pojmu, což je nadhodnota definovaná jako rozdíl mezi tržní cenou a hodnotou zboží. Hodnota je dána sumou práce potřebné k výrobě daného zboží. A to je nesmysl... Lze přece vykonat velké množství práce bez užitku, například přemísťovat hromady hlíny.“ Jak podle Kohouta spolu souvisí nějaká neužitečná práce a práce potřebná k výrobě zboží? Když bychom byli vstřícní, mohli bychom Kohoutovo vyjádření chápat tak, že se např. někdo může v práci ulejšovat, pracovat nedbale atd. Jenže ona nutná suma práce nutná k výrobě zboží je vždy společensky nutná suma práce, tj. ta, která je v dané společnosti obvyklá. Na rozdíl od starých dob, kdy na zručnosti a rychlosti řemeslníka záleželo, jsou dnes díky masové pásové produkci rozdíly zmenšeny na minimum. V knize Cityboy, která popisuje život jednoho takového analytika z londýnské finanční čtvrti City, její autor říká, že se musel co nejdříve zbavit pocitu, že vykládá lidem o něčem, o čem nemá ani potuchy. Pavel Kohout toto zvládá perfektně.

STALINISTICKÁ FILOSOFIE DĚJIN

Socialistická ekonomika a s ní i marxismus selhaly. Neomarxisté se z toho vykroutili tím, že ukazují na kapitalistické obklíčení a fakt, že první socialistická revoluce proběhla v zaostalém Rusku. Technologický pokrok byl doménou kapitalismu a ne socialismu, jak tvrdil Marx. Když Pravcovi odpustíme neznalost už zmíněné teorie státního kapitalismu, musí nás zarazit, s jakou lehkostí přijímá stalinistickou verzi historického materialismu, kde je technologický pokrok automaticky spojen s pokrokem politickým a sociálním. Samozřejmě zde vazba existuje, ale nikdy není

takto přímočará. To konec konců potvrzuje také příklad Ruské revoluce z roku 1917. Rusko bylo zaostalou agrární zemí, jenže průmyslová centra disponovala nejmodernějšími technologiemi té doby. Navíc, a to je celý háček stalinské filosofie, je úplně zapomenut dějinný aktér. K revo-

luci by v Rusku nedošlo, kdyby ji aktivně někdo nezorganizoval. Stejně tak demonstrace v květu 1968 v Paříži a jinde musel někdo organizovat a samotný technologický rozvoj k nim nevede, ačkoliv pro ně vytváří podmínky. Opomenout tento sebeemancipační rozměr, rozměr, který

naplňuje marxismus duchem svobody a rovnosti, znamená vykastrovat ho o to nejdůležitější – o naději na jiný svět. Proto je Marx a marxismus stále živý a stále znovu a znovu se objevuje jako vážná konkurence jak neoliberální pravici, tak sociálně tržní levici.

LIBERÁLNÍ IDEOLOGIE, BYROKRACIE A VOLNÝ TRH

TOMÁŠ KORDA

Diskurz ve veřejném prostoru není nikdy neutrální, vždy podléhá nějaké hegemonii, nějaké moci, která pokrývá komunikační racionalitu a která jeden z mnoha názorů (přístupů ke světu) ve veřejném prostoru posune na pozici ústřední a hlavní. Původně dílčí názor je tak účelově vyzdvížen do pozice nejvyšší, kde ztrácí partikulární (dílčí) zabarvenost a stává se obecným názorem hlavního proudu. Neutralita vůdčí perspektivy je tedy zdánlivá. Ve veřejném prostoru, tak dochází k zakřivení, jež nazvěme ideologií. Čas ronit slzy nad tím, že jsme takto klamáni, dávno pominul. Nadešel čas klást přesné otázky jdoucí ke kořenům tohoto pokřivení.

Dnes hegemonickou pozici ve veřejném diskurzu zaujímá liberalismus mnoha barev a směrů, tzn. antitotalitární politika menšího zla, která se snaží „zuby nehty“ vyvarovat (politickým) extrémismům. Jedná se o ušlechtilou představu o světě, z níž lze jasně vyvodit panický strach ze státní moci, kterou si – pokud nebudeme dostatečně pozorní a bedliví – nutně uzurpuje nějaký nový „totalitář“ či „sociální inženýr“. Dobrá, ale významnou nesoudržnost shledávám v tom, že jsou na jedné straně občané vybízeni k bedlivosti, řekněme jistě péči o věci veřejné, ale z druhé strany dochází k permanentnímu vybízení k individualismu, aby se každý staral sám o sebe, protože každý problém se má řešit na úrovni soukromé, nikoli veřejné. Proč se má tedy jedinec starat o věci veřejné, proč má bdít, aby nepřišel totalitář? Liberalismus našel řešení v jedné „krásné“ vizi – vizi minimálního a efektivního státu, tedy státu, který neotravuje občany, neruší je v jejich individuálních starostech, a státu, který si proti příchodu totalitáře vybudoval nepřekonatelnou legislativní zeď (soudy, senát, ústavu, nezávislé komise expertů, kontrolní úřady...). Tato vize maličkého a efektivního státu (asi na základě inspirace environmentálním heslem „malé je krásné“) je naprosto ideální a bezproblémová jen potud, pokud nestojí na předpokladech, které stojí na vodě.

Nenechme se zmást dobou po „konci dějin“, kdy velcí totalitáři minulosti odešli ze scény, protože tato lehkovážnost usnadňuje a vyklízí cestu pro nástup totalitářů nových. Tak politicky uvědomělý liberál (což je přísně vzato protimluv) vybízí své apatické, „zindividualizované“ spoluobčany k novému boji, boji proti všepohlcující byrokracii, „silného státu“ – jménu pro slepý mechanismus regulující sociální život. A proti tomuto byrokratickému démonu nestojí nikdo jiný než liberál se svou vizí „maličkého státu“. Tento nelítostný souboj by nás však neměl oklamat. Všechny „heroické“ výkony obou stran jen maskují reálnou absenci boje, zkrátka skutečnost, že se vůči sobě znesvářené strany jen vzájemně existenčně podmiňují. Přihlásit se do boje na jedné či druhé straně znamená automaticky prohrát a nikoli získat reálnou možnost zvítězit. Nepřítakání ani jedné ze dvou stran nemusí zdaleka znamenat apatickou rezignaci na politické dění, ale zaujetí třetí pozice, pozice, která stojí vně i uvnitř boje zároveň a která jediná dokáže boj ukončit a stát se vítěznou třetí stranou. Vítězství třetí pozice se uskuteční jen za situace, kdy se jí podaří vykázat vzájemnou podmíněnost obou nesvářených stran, respektive podaří-li se jí ukázat, jak neutuchající liberální prosazování politiky „maličkého státu“ vede k bujení byrokracie. Jinými slovy liberál si neuvědomuje, jak cesta za uskutečněním předmětu jeho touhy vede k pravému opaku. Ani zdaleka nejsme dnes svědky tragického spektakulárního souboje mezi liberální společností a jejími totalitárními nepřáteli, nýbrž únavné fraškovité bitvy, v níž zhrzený liberál prohrává se svou vlastní nedokonalostí. Smát se této frašce je cynické; skutečnou pomocnou ruku nabízí jen ideologická kritika, kritika podněcující k reflexi svých vlastních předpokladů. Až se liberálovo vědomí vrátí samo k sobě, zjistí, že vlastní nedokonalost není způsobena vnějšími nepřáteli, ale vnější nepřátelé jsou až důsledkem vlastní nedokonalosti. V tomto případě tuto nedokonalost představuje chybnost vize „efektivního“ státu.

Liberál se vydal na cestu za minimálním státem tím nejjednodušším způsobem. Podobně jako se západní státy po první a druhé světové válce postupně zbavovaly svých kolonií – své sféry státního vlivu – zbavuje se dnes stát na cestě za svou efektivní úsporností sféry, kterou jsme kdysi nazývali sférou veřejnou. Stát se z této sféry vytrácí, ale následkem toho se tato sféra nestala neutrální a „dekolonizovaná“, nýbrž se této opuštěné sféry ujal neviditelný tržní mechanismus nabídky a poptávky, podobně jako se ujal „dekolonizovaných“ zemí ve Třetím světě. Sociologicko-kritické klíše o ubývání státu se nenaplnuje, protože státem „dekolonizované“ prostory jsou vzápětí „kolonizovány“ tržními principy se všemi svými neblahými důsledky, jež kdysi byly podnětem pro státní „kolonizaci.“ Liberál se však bojí znovu se ujmout těchto prostorů. Moc dobře ví, že by vzápětí mohl být nařčen z „totalitárních praktik“, podkopávajících výdobytky liberálně demokratického zřízení. Jediné, k čemu se uvědomělý liberál odhodlá, je legislativní (byrokratické) omezování neblahých důsledků trhu. Jedná se však jen o restriktivní opatření, které jen určitou lidskou činnost zreguluje tak, aby situace zůstala vybalancovaná či – ekologicky řečeno – udržitelná. Člověk slyší jakousi „zdvojenou promluvu“. Jedním uchem vnímá rozkaz „užívej si, konzumuj, nenuď se atd.“ ale z druhé strany na něj doléhá „s mírou, jen na určitých místech, jen v jistou dobu atd.“ Pocit viny navíc ještě vzrůstá, když se represe, které jedinec vůbec nerozumí, zvnitřní: „Víš kolik kalorií a tuků obsahuje tohle sousto salámu a o kolik minut ti život zkrátí jedna cigareta?“ Nejedná se o nějakou obecnou regulaci, kterou by jedinec vnímal jako represivní a omezující jeho soukromý život, neboť státnímu zásahu jedinec rozumí jako nutné podmínce pro existenci soukromého života (např. daně zajišťující prostředky pro fungující veřejný prostor), nýbrž o jistou přeregulovanost, jež proniká do soukromé sféry, která by přeci měla být liberálovi svatá. Lidé v soukromí (po práci) utíkají do nových, ještě nezregulovaných prostorů,

jezdí na čtyřkolkách do přírody a užívají si tam svobodu. Aljaška, tak zní odpověď filmu Útěk do divočiny (2007) na otázku, kde až se člověk zbaví všudypřítomné civilizační přeregulovanosti. Všichni dnes podle svých možností utíkají do divočiny, ale pak paradoxně nadávají na stát, když jim po čase i tento „prostor úniku“ omezí regulací. Averse k státu logicky vzrůstá, protože se příčina shledává v samotném „viditelném represivním“ státu a nikoli v odchodu „neviditelného“ státu ze sféry veřejné. Na politické úrovni nás pak nemusí překvapovat, že Spojené státy, které v závodu za minimálním státem vítězí, představují zároveň stát, kde je byrokratická regulace pro běžného evropského občana naprosto nepředstavitelná. Jiným příkladem budiž nedávný vandalismus ve Velké Británii, kde ústup státu z veřejné sféry došel tak

daleko, že následná státní regulace neblahých důsledků uvolněného trhu (např. všudypřítomné kamery proti zlodějům) vedla k násilnému výbuchu.

Zkrátka přehnaná regulace lidského jednání není způsobena nedostatečným a laxním prosazováním liberální vize „maličkého státu“, nýbrž jejím úspěšným dosažením, kde se liberální krásný svět s neviditelným státem mění v Orwellovu noční můru. Uskutečnění opaku netkví ani tak v samotné vizi jako spíše v jejích chybných předpokladech. Ale právě jádro problému nenalezneme ani tak v liberálním cynismu, který navzdory realitě ignoruje chybnost vlastních předpokladů, nýbrž v té levici, která ty samé chybné předpoklady přejímá.

Oním liberálním předpokladem je naivní a nekritická představa neutrálního

a harmonicky fungujícího trhu, kterou ani Keynes nevyvracel, jen ji poupravit státními zásahy. Přichází tak doba, kdy svět bude Marxovi závidět – nikoli jako dříve proto, že našel všeobecnou odpověď na současný problém, ale protože položil správnou otázku. Otázku, která apriori sama od sebe nevyklučuje odpověď, v níž se zpochybňuje fungování samotného kapitalistického „řádu věcí“.

¹ *Uvědomělého liberála zde stavím proti „čistším“ a sociálně nezašpiněným liberálům typu rakouské školy, jejichž styk s realitou se omezil na akademické přednášky a vlastnictví jistého akciového portfolia, jinak zbytek času vězí ve svém metafyzickém zámku, kde vládne dokonale předzjednaná tržní harmonie.*

KELLEROVY TŘI SOCIÁLNÍ SVĚTY

STANISLAV HOLUBEC, SOK

▲ Keller, Jan. *Tři sociální světy*. Slon 2010. 1. vydání. 211 stran

Našemu čtenáři se dostává do rukou další díl mnohaletého knižního projektu sociologa Jana Kellera o postupném úpadku západních společností, který tentokrát nese název *Tři sociální světy* (Sociologické nakladatelství, Praha 2010, 212 stran) a navazuje na v rychlém sledu za sebou vydávané práce *Nejistota a důvěra* (2009), *Vzdělanostní společnost* (2008), *Teorie modernizace* (2007), *Soumrak sociálního státu* (2005) a *Snad i Vzestup a pád středních vrstev* (2000). Pokud se stane, že autor tuto tematiku jednou opustí, byl bych pro souhrnné vydání těchto prací. Nemá zde

Text historika a sociologa Stanislava Holubce, který je polemikou s poslední knihou Jana Kellera, vychází z přednášky Socialistického kruhu, již se Keller i Holubec účastnili a jejíž záznam je spolu s dalšími Kellerovými přednáškami k shlédnutí na www.solidarita.tv

cenu Kellera chválit, místo intelektuálního guru české levice mu vedle Václava Bělohradského náleží právem. V následujícím textu bych se chtěl spíše zaměřit na několik aspektů jeho knihy, které dle mého soudu vyžadují další diskusi.

Kellerova kniha má podnázev „Sociální struktura postindustriální společnosti“. Ačkoli sám autor je velmi kritický vůči růžovým předpovědím budoucnosti, které zaznívaly z úst teoretiků postindustriální společnosti A. Touraina a D. Bella, samotný koncept postindustriální společnosti nezpochybňuje, a navíc předpokládá přesun od industrializmu k postindustrializmu pokládá za hlavní příčinu vzniku „sociální nesouměřitelnosti“.

Podle mého soudu je třeba se ptát, zda skutečně žijeme v postindustriální době. Pokud bychom se podívali na celou planetu, musíme si klást otázku, je-li na ní dnes skutečně méně průmyslu než dejme tomu v šedesátých letech. Nebo: změnil se celoplanetárně poměr mezi sektorem služeb a sektorem průmyslu od šedesátých let ve prospěch prvního? Nejsem si jist. Třetí svět dodnes prochází intenzivní industrializací spojenou s informatizací. Jestli zaměstnanost v nějakém sektoru z globálního pohledu upadá, pak je to především

zemědělství, které se natolik mechanizuje a genetizuje, že je v něm potřeba stále méně pracovní síly. Proto pokud bych hovořil o postindustriální společnosti, vždy bych ji doprovázel adjektivem „západní“, abych se vyhnul nebezpečí, že budu označen za kulturního imperialistu.

Pojem postindustriální společnosti nicméně není bezproblémový, ani pokud jej vztahujeme jen k západním společnostem. Keller, zdá se, stále akceptuje teorii třetí vlny Alvina Tofflera, podle níž se nejprve v 19. století přesunuje obyvatelstvo ze zemědělství do průmyslu a ve dvacátém století se přesunuje z průmyslu do služeb. Jestli jsou podle Tofflera nějaké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, pak pouze v různém načasování tohoto všude stejného procesu. Nuže historický výzkum tezi o třetí vlně poněkud zpochybňuje. Jak se zdá, tak se simultánně v 19. století přesouvali pracující ze zemědělství do průmyslu a služeb. Pouze bylo po několik desetiletí tempo přesunu do průmyslu poněkud rychlejší než tempo přesunu do služeb (např. v českých zemích jen v letech 1850 – 1900, jak přesvědčivě ukazují historici Jana Macháčová a Jiří Matějček v práci *Problémy obecné kultury v českých zemích* – str. 41). Proto bych hovořil pouze o vzniku jedné

industriálně-servisní společnosti v 19. století a současné posuny v rámci ní bych nepokládal za srovnatelné s dynamikou 19. století. Až dosud žijeme v západní industriálně-servisní společnosti, pouze průmysl se častěji nachází v jiných oblastech než při jejím vzniku.

Za další, většina západních společností nikdy nebyla zcela nebo dokonce většinově průmyslová. I v době, kdy byl průmysl na vrcholu sil, v něm zřídka pracovala více jak polovina pracovních sil. Sektory zemědělství a služeb byly vždy silně rozvinuté. Zmiňme např. desítky krámků na každém malém městě za první republiky, na něž dosud pamětníci vzpomínají. Lidé v nich zaměstnaní byli pracující ve službách. Navíc si pod průmyslem představíme nějakou velkou továrnu, řekněme nad padesát či sto lidí. Pokud se podíváme na statistiky udávající počet továrních dělníků v takto definovaných provozovnách, zjistíme, že i v době vrcholící industrializace se jednalo o malou část populace. Proto se nám při bližším ohledání nemusí industriální společnost jevit tak „industriální“, jak se obvykle píše v odborné literatuře. A podobné je to s postindustriální společností, ani dnešek není zase tak postindustriální, jak se píše v odborné literatuře. Jak zajímavě píše Beverly Silverová ve své práci *Forces of Labour*, některé sektory průmyslové společnosti do chudých zemí nemůžeme přesunout ani v době globalizace. Např. jde o sektor dopravy, sektor profesí spojených s provozem kanceláří velkých korporací (uklízečky, údržbáři) či sektor stavebnictví.

Spíše než pojem post-industriální společnost bych se proto i nadále více opíral o pojem globalizovaná společnost, se kterým Keller sice také pracuje, ale v této knize až na druhém místě (ačkoli ani tento pojem není bezrozporný). Také by se nabízel Castellsův pojem společnost sítí, který zdůrazňuje specifické proměny organizace společnosti v posledních desetiletích a který Keller používá jinde. Já bych se ale nebál používat ani starý dobrý pojem kapitalistická společnost, případně s nějakým vhodným adjektivem. Pracovní místa nemizí ze západních společností kvůli postindustriální automatizaci, ale kvůli globalizačnímu přesunu do nově industrializovaných zemí třetího světa a zároveň – jak ukazuje Manuel Castells – do míst ve službách nepřechází především bývalí dělníci, ale mnoho žen, které bývaly až do 70. let 20. století běžné v domácnosti. Globalizace není samozřejmě pouhým následkem technologické změny, tedy postindustrializmu a informatizace (nové komunikace, snižování nákladů na přepravu), ale především politicky prosazeným procesem odbourání celních bariér a přípravy ideálních podmí-

▲ Jan Keller

nek pro působení nadnárodních korporací v jednotlivých státech pod tlakem bretonwoodských institucí a Washingtonského konsenzu (privatizace, deregulace, liberalizace).

Kellerův popis inflace vzdělání je stejně mistrný jako v jeho práci *Vzdělanostní společnost*. Ovšem se dvěma výhradami. Skutečnost, že vzdělání dnes nepřináší kýžený sociální vzestup, není až tak nová věc, tak tomu bylo i v minulosti, zvláště v dobách hospodářských krizí. Vzpomeňme na Werichovo „a když jsem dostudoval, doktorát jsem sroloval, do pouzdra jsem jej schoval a teď v baru dělám portýra“. Další námitkou je, že v západních zemích i v ČR existuje přesto jedna skupina lidí s formálně nízkým vzděláním, jejichž služby jsou ovšem velmi žádané a slušně odměňované – kvalifikovaní řemeslníci. A tu Keller opomíjí, když píše: „Ze všech řečí o nástupu společnosti vzdělání by zbyla holá nutnost pořídit si vysokoškolský diplom v podstatě proto, aby člověk mohl doufat, že pracovní místo, které sežene, bude na rozdíl od těch méně vzdělaných zajištěno víceméně trvale.“ (str. 58) Řemeslníci mají obvykle nízkou kvalifikaci, ale jejich platy se v mnoha zemích vyrovnávají platům některých vysokoškoláků – nebo je i předčí – a mají značnou jistotu, že o jejich služby bude zájem stále. Porovnejme kupříkladu plat pražského instalatéra s platem pražského učitele na základní škole. Taktéž Keller v této své práci nerozlišuje mezi jednotlivými sektory vzdělání: absolutorium sociálních věd jistě přinese nízkou životní úroveň, absolutorium techniky ale nadále jako „sociální výtah“ alespoň v ČR slouží.

Dále autor uvádí: „Riziko možného sestupu středních vrstev má výrazný generační charakter. Zatímco starší a střední generace si ještě zachovává status, drobný majetek i vyšší příjmy středních vrstev, mladší generace je ohrožena fatálně.“ (str.

58) Opět jsou tu odlišné postkomunistické zkušenosti, které ale v omezené míře platí i v západních společnostech: zatímco starší generace středních vrstev je ohrožena nezaměstnaností kvůli své malé flexibilitě, mladší generace sklízí plody informační společnosti. Právě dobře vydělávající IT-specialisté, manažeři, odborníci na PR a marketing pocházejí z mladší generace středních vrstev.

S tím vším souvisí dle mého soudu největší slabina Kellerova pojetí, a sice jeho ignorování historické zkušenosti naší země a celého sovětského bloku před rokem 1989. Jako by tento v dějinách neexistoval. Ani dnešní data nebo informace z ČR autora příliš nezajímají; čtenář má pocit, jako by tu ani nežil. Např. na str. 24 Keller uvádí statistiky podílu prací na zkrácený úvazek – Česká republika v přehledu zemí chybí. Kvůli opomíjení existence sovětského bloku Keller neuvádí jednu z příčin vytváření třech sociálních světů – a sice pád socialismu sovětského typu. Stejně tak neuvádí příliv postkomunistických migrantů za prací do západních zemí (zvláště po vstupu části východní Evropy do EU), který umožnil efektivní stlačování ceny pracovní síly.

Také další údaje, které Keller čerpá především z francouzské a anglické literatury, na naši postkomunistickou skutečnost příliš nepasují. Vezměme Kellerovu definici, že „za příslušníky středních vrstev jsou považováni ti, kteří mají stabilní zaměstnání.“ (str. 57) Zde naráží na problém, který je rozšířen na Západě, ale v ČR není zase tak relevantní. U nás jsou spíše problémem nižší mzdy, ale nikoli nestabilita práce.

Podobně na příklad České republiky neseď ani Kellerem popisovaný proces proměn měst – gentrifikace některých čtvrtí a ghettoizace čtvrtí jiných. Naopak česká města zůstávají sociálně značně homogenní a poraženým transformace

▲ Stanislav Holubec

je především venkov, zvláště v některých zapadlých a deindustrializovaných regionech. Těch, kteří žijí v u nás tolik reklamami a médii opěvovaných satelitech je velmi málo – jistě méně než jedno procento populace.

Konečně České republice neodpovídá ani Kellerem popisovaná nízká míra majetku a obecná zadluženost středních vrstev. Bezpochyby je u nás málo dolarových milionářů, ale mezi korunové miliónáře lze počítat možná polovinu populace. Příčinou je samozřejmě v ČR rozšířené vlastnictví rodinných domků a panelových bytů. Především kombinace socialistické masové výstavby paneláků a jejich velmi levné převedení do osobního vlastnictví

novou mocí po roce 1989 je jednou z příčin spokojenosti velké části české populace. Navíc toto vlastnictví nemovitostí bylo rozšířeno ve dvou generacích – rodičů i prarodičů – takže mladá generace dnes velmi často dědí byt po babičkách, což dále prohlubuje její konformitu. Pokud k tomu přidáme ještě demografický pokles, tedy přechod z modelu dvou dětí v rodině na dítě jedno, bude to znamenat, že se v každé generaci bohatství zdvojnásobí. Naopak problémem ČR jsou nízké mzdy. Majetek je sice vysoké nominální hodnoty, ale většinou ho neprodáváme, neboť bychom přišli o střechu nad hlavou, takže lze říci, že naše milionářství existuje spíše na papíře než ve skutečnosti.

Nabízí se otázka: je malá závažnost Kellerem popisovaných problémů ghettoizace, prekarizace mladých, růstu sociálních nerovností apod. v ČR jen následkem dědictví socialismu, nebo plyne ze strukturní pozice ČR ve světové ekonomice? Osobně soudím, že stále většího významu nabývá to druhé: nejsme zdaleka tak přitažliví pro přistěhovalce, takže se u nás tolik neusazují a nerozšiřují spodní deklasovanou vrstvu. Je u nás levná pracovní síla, takže se nám vyhýbá masová nezaměstnanost a zkrácené úvazky.

Závěrem musím autorovi položit otázku: je vhodné hovořit o existenci třech sociálních světů jako o základním definičním rysu sociální struktury soudobé současnosti? Proč ne třeba čtyřech? Podle Kellera se svět rozpadá od tří sociálních světů – elity, chudiny a středních vrstev. Jis-

těže ti nejbohatší dramaticky rychle bohatnou, ale zároveň poněkud přibývá i těch zcela dole (Keller nikde neuvádí počty jednotlivých západních společností). Jen jejich sociální situace se nemění, neboť na dně se už nedá spadnout hloub. Ale není toto rozdělení společnosti jakousi konstantou? Aristokracie byla v západních společnostech vždy, bezdomovci a deklasovaní také a zbytek byl někde ve středu. Není naopak klíčovou událostí konce západního sociálního státu rozpad středních vrstev na vyšší střední – řekněme horních 20% společnosti hned pod jedním procentem elit, které ze současných trendů profitují – a nižší střední vrstvy, možná polovina populace, která dále sociálně upadá?

Konečně je třeba zdůraznit, že ač se od 70. let prohlubuje sociální nerovnost, v historické komparaci dosud dle mého soudu nelze hovořit o sociální nesouměřitelnosti. Západní společnosti byly až do druhé světové války skutečně sociálně nesouměřitelné a svět dělníků např. zcela odlišný od světa středních vrstev. V současnosti – odhlédneme-li od úzké špičky těch nahoře a několika procent těch zcela dole – ti, co jsou ve středu, si jsou stále navzájem alespoň mírně podobní – spojuje je především jedna konzumní kultura. Proto by nás mělo znepokojovat nejen výrazné bohatnutí těch zcela nahoře (ti ale byli vždy tak bohatí, že na jejich životní styl to nemá žádný vliv) a mírný nárůst počtů těch zcela dole, ale především hrozící rozštěpení uvnitř oněch zbylých devadesáti procent.

SOLIDÁRNÍ BROŽURY

PALESTINA: *Od nové Intifády k operaci Lité olovo (kolektiv autorů)*

V říjnu 2000 opakovaně propukl konflikt mezi Palestinci a Izraelem. Komentátoři často uvádějí, že se jedná o etnický konflikt, který trvá již tisíce let. Tyto a další argumenty brožura podrobuje kritice; dále se zde pojednává o operaci Lité olovo a o bezprostřední reakci, kterou vyvolala.

cena 20 Kč

JOHN MOLYNEUX: *Je lidská povaha překážkou socialismu?*

„Socialismus je dobrá myšlenka, ale nikdy nebude fungovat, protože nezměníte lidskou povahu.“ Tak zní dnes nejužívanější a nejrozšířenější argument proti socialismu, s kterým se kriticky vyrovnává pojednání Johna Molyneuxe.

cena 15 Kč

MARTIN ŠAFFEK: *Teorie odcizení u mladého Marxe*

Práce, která přibližuje stěžejní koncept mladého Marxe, tj. odcizení, jež Marx promýšlil zejména v Ekonomicko-filozofických rukopisech z roku 1844. Skutečnost, že kapitalismus vzdaluje dělníka produktu jeho práce a odcizuje v posledku člověka člověku v rámci společnosti, dnes není neaktuální.

cena 25 Kč

K zakoupení na pravidelném prodejním a petičním stánku, který se koná každý čtvrtek před budovou Městské knihovny v Praze na Mariánském náměstí

★ PROTI KAPITALISMU

Kapitalismus dnes nedokáže řešit nejzákladnější problémy lidské společnosti či přímo jejich řešení znemožňuje. Tím nejenže brání dalšímu pokroku na cestě ke svobodnější, demokratičtější a sociálně spravedlivější společnosti, nýbrž ohrožuje i samu existenci lidstva. Celá dnešní společnost žije z výsledků práce námezdně pracujících většiny obyvatelstva.

Pouze kolektivní převzetí celospolečenského bohatství pracujícími a demokratické plánování, řízení výroby a distribuce jejích výsledků mohou vést k svobodnější, demokratičtější a sociálně spravedlivější společnosti.

Dnešní systém je v principu nereformovatelný. Struktury současného parlamentu, armády, policie a soudní moci byly vytvořeny vládnoucí třídou a jsou konstruovány tak, aby bránily její výlučné postavení.

Stejně odmítavý postoj zaujímáme k minulému režimu z let 1948–89 (a také k ostatním režimům ve východní Evropě, Číně, apod.), který nepovažujeme za socialismus, nýbrž za státně byrokratickou formu kapitalismu. Místo toho se hlásíme k tradici levé opozice proti těmto režimům.

★ ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Podporujeme boje pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, za bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení, za rovný přístup ke vzdělání a informacím a všechny jejich ostatní emancipační snahy. Místo parlamentní politiky prosazujeme alternativu nezávislé aktivity pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací, apod.

Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození. Místo institucí kapitalistického státu navrhujeme systém společenské samosprávy, tedy úplné rozšíření demokracie do všech sfér společenského i hospodářského života.

★ SOLIDARITA

Úsilí o socialismus je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví pracující různých zemí, různé barvy pleti, různé národnosti, různého pohlaví, sexuální orientace či profese. Podporujeme tedy

kampaně a boje proti rasismu, za úplnou politickou i ekonomickou rovnost žen a mužů, proti diskriminaci homosexuálů a lesbiček, apod.

Fašismus považujeme za akutní hrozbu pracujících třídě a svobodám a demokratickým právům, které v minulosti vybojovala. Boj proti fašismu je pro nás navýsost aktuální a prioritní.

★ REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Aby bylo možno efektivně prosazovat tyto myšlenky, je třeba, aby se nejbojovnější části pracující třídy, studentstva a mládeže zorganizovaly v revolučně socialistickou stranu, jejíž zárodkem chceme být. Vybudovat takovou stranu je možné pouze účastí ve skutečném dělnickém hnutí a aktivitou v masových organizacích pracující třídy – například v odborech.

Ostatním pracujícím chceme v praxi ukázat, že zájmy reformistických předáků odborů, sociální demokracie nebo komunistické strany nejsou totožné s jejich zájmy. Vyzýváme všechny, kdo souhlasí s našimi základními tezemi, aby se k nám připojili.

Společná akce občanských iniciativ a odborů **ZBAVME SE TĚTO VLÁDY**

www.proalt.cz

**Sobota 22. října 2011,
Nám. Republiky v Praze, 14.00 hod.**

Solidarita .tv

www.solidarita.tv

DOPLNĚNO O NOVÉ ZÁZNAMY: PŘEDNÁŠKA Z DOMU ODBOROVÝCH SVAZŮ NA TÉMA ODBORY VČERA, DNES A ZÍTRA; NOVÉ SEMINÁŘE SOCIALISTICKÉHO KRUHU A PRAŽSKÉ ŠKOLY ALTERNATIV; PŘEDNÁŠKY Z LONDÝNSKÉHO MARXISMU 2011; ILONA ŠVIHLÍKOVÁ O SOUČASNÉ EKONOMICKÉ KRIZI A MNOHÉ DALŠÍ.

SOCIALISTICKÝ KRUH SDRUŽENÍ PRO LEVICOVOU TEORII www.sok.bz

Právě začíná cyklus podzimních seminářů Socialistického kruhu ve spolupráci s Nadací Rosy Luxemburg, které se konají v Galerii Lapidárium (Rámová 6, Praha 1).

Teorie radikální demokracie I aneb uvedení Rancièrovy knihy Neshoda s překladatelem Josefem Fulkou a filosofem Michaelem Hauserem – 18. říjen

Další semináře – mj. o americkém marxistickém ekonomovi či postkolonialismu – jsou připravovány; sledujte webové a facebookové stránky Socialistického kruhu.

Prodejní místa časopisu

Solidarita V lese. Časopis Solidarita je k dostání na baru v této kavárně. Krymská 12, Praha 10-Vršovice

cafevlese.cz

*Kamenný obchod Fair&Bio
Sokolovská 29, Praha 8-Karlín.
Jen 100 metrů od stanice metra Florenc
Otevřeno každý pracovní den od 11.00 do 19.00*

www.ekumakad.cz

*Prodejní a petiční stánek Socialistické Solidarity, Mariánské náměstí,
Praha 1-Staré Město, před Městskou knihovnou v Praze 100 metrů od stanice
Staroměstská, každý čtvrtek od 17.00 do 18.00*